

Голас Радзімы

№46

14 лістапада 1996 г.

(2500)

Выдаецца з 1955 г.

Цана 1 000 рублёў.

ЦАРОЎНАЯ МАРЫЯ ЗАХАРЭВІЧ

І СЛОВА НЕ МОЎКНЕ, НЕ ЦІХНЕ, НЕ ГАСНЕ...

пошуму: "Калі бывае мне маркотна..." Галосныя "а-а-а" нібы натыкаюцца на гэтае "эр", ды яно спружыніста мякка падтрымлівае настрой радка: "...маркотна, — А я марнуюся часцей, Чым гэта думае ахвотна Мой дабрадзеі ці ліхадзей..." О, Купала з яго душэўным святлом і мілагучным характарам! Радкі перабірае ў каларатурных пасажах сумнавата-ўстрывожаны голас. Жаночы. Перабірае, быццам то не радкі, а пацеркі, жамчужныя каралі, ажываюць гукам: "Тады іду я ў лес нядбала, Каб не мазоліць воч людзям, На мох валюся дзе папала, і ўжо я з пушчай сам-насам..." Жаночы голас крыху скаланула ад гэтага журботнага і нежаданага абвяску быць насцярожана пільным на людзях. Прытоены стогн пачуўся ў "каб не мазоліць..."

Ну а потым я ўжо і сам захвалываўся, пачуўшы: "Зязюлька ў такт "куку" кукуе, Як ёй хто голас натачыў", — і пасля паўзы шчыплівае: "Лічу... ці доўга навякую... Замоўкла... мала палічыў..." Колькі незабыўнай тугі трымцела ў тым "мала" (ой, ма-ла!), што сам і лічыў!

Гукарэжысёр, інтэлігентная дама, відэавочна да сантыментаў не схільная, бліснула вачамі і абвясціла: пасля таго ўзрушэння, якое абуджае ў яе Маша Захарэвіч, адрозна "запісваць на стужку Бур'яна" ёй будзе неверагодна складана.

— Пасля Купалавых вершаў? — прастадушным неафітам перапытаў я і зноў пачуў з дзівоснай прафесійнай пашанай да яго вымаўленае імя: "Ма-шы Захарэвіч... За сэрца бярэ. І спяваеца галасам, і малюнак рысуе..."

Але, у гэтай актрысы, я сказаў бы, чароўнае вымаўленне, яе голас нібы асабліва пачціва ставіцца да кожнага гучу, губы і язык тактоўна артыкулююць, хоць мы і не заўважаем "работу" гэтых органаў мовы. Па-сучаснаму не надта кідка дэкламуючы вершы або чытаючы прозу, актрыса

(Заканчэнне на 6-й стар.)

XIX стагоддзе багатае на няздзейсненыя мары і паламанья лёсы. Шчодра адорвала талентамі наша зямля сваіх дзяцей, але ў завярсе палітычных катаклізмаў многія з іх не паспелі закрусаваць. Так склаўся і лёс Казіміра Ельскага.

Талент скульптара ў сям'і Ельскіх быў спадчынным. Бацька Казіміра — Кароль Ельскі шмат гадоў аддаў упрыгажэнню палацаў і касцёлаў. Разам з Карла Спампані ў 80-х — 90-х гадах

уладанні як мага больш твораў гэтага віду мастацтва.

У той час, калі малады Казімір Ельскі перакрочыў парог адзінай на той час вышэйшай навучальнай установы Беларусі і Літвы, мастацтва скульптуры выкладаў тут прафесар Ле Брун (у некаторых працах гэтае прозвішча пішуць спаланізавана — Лябрэн). Андрэ Ле Брун калісьці працаваў прыдворным скульптарам апошняга караля Рэчы Паспалітай, упрыгожваючы каралеў-

КАЗІМІР ЕЛЬСКІ І ЯГО ШКОЛА СКУЛЬПТУРЫ

ЯК САМОТНАЯ ЗНІЧКА

XVIII стагоддзя ён працаваў у Заслаўі каля Мінска, Кухціцах каля Ігумена, Беліцы, Нясвіжы і іншых мястэчках Беларусі. Скульптуры Караля Ельскага ўпрыгожвалі фасады кафедральнага сабора ў Вільні. У 1782 годзе ў Эйсмантах, што непадалёк ад Гродна, у сям'і Ганны і Караля Ельскіх нарадзіўся сын Казімір, якому наканавана было стаць заснавальнікам Віленскай школы скульптуры.

Казімір Ельскі пачатковую адукацыю атрымаў у Віленскай гімназіі, адначасова беручы ўрок мастацтва ў свайго бацькі. У 1800 годзе ён паступіў у Галоўную літоўскую школу, якая праз тры гады атрымала статус Віленскага імператарскага ўніверсітэта. У той час мастацтва скульптуры было вельмі патрэбным на Беларусі: згодна з кананічнымі правіламі скульптура ўпрыгожвала касцёлы, каталіцкія капліцы і могілкі; ідучы за модай, статуямі ўпрыгожвалі свае палацы, паркі мясцовыя арыстакраты. Эпоха Асветніцтва, галоўным ідэіна-стыльвым накірункам якой стаў класіцызм, прынесла зацікаўленне антычным мастацтвам, вяршыняй якога была скульптура. Адзоль і памкненне мясцовых адукаваных вярхоў грамадства — мець у сваім

скія палацы ў Варшаве. Але час мінуў, і састарэлага прафесара запрасілі на пасаду ў Галоўную літоўскую школу, дзе ўпершыню адкрывалася кафедра прыгожых мастацтваў. Ле Брун прывёз з сабою ў Вільню калекцыю скульптуры, бібліятэку. Пасля яго смерці ўсё гэта перайшло ва ўладанне ўніверсітэта. Былы каралеўскі скульптар даў маладому Казіміру пачатковую мастацкую адукацыю. Але паслухаем самога Ельскага. "Вучыўся ў Віленскім ўніверсітэце. Слухаў курсы фізікі, хіміі, натуральнай гісторыі, анатоміі, фізіялогіі, рыторыкі і гісторыі прыгожых мастацтваў. Пастаянна з 1796 года займаўся скульптурай, малюнкам і архітэктурай (Ельскі прыгадвае тут гады вучобы ў бацькі. — С. К.-С.), затым пад кіраўніцтвам архітэктара Лаўрына Гуцвіча і прафесараў Смуглевіча, Шульца, Ле Бруна і Руэтэма. На працягу гэтых гадоў рабіў мадэлі для тынкоўшчыкаў, многа архітэктурных арнаментаў зрабіў у кафедральным саборы; рабіў галовы, часткі фігур і цэлыя статуі з гіпса і дрэва для розных дамоў, касцёлаў і паркаў, некаторыя з іх Смуглевіч паказваў ва ўніверсітэце".

(Заканчэнне на 7-й стар.)

Афіцыйна Дзяды вярнуліся ў наша жыццё некалькі гадоў назад, хаця Дзень памяці, калі паміналіся памерлыя продкі, адзначаўся на Беларусі з незапамятных часоў. Ці не таму столькі гора і бедстваў абрынулася на нашу краіну, што забыліся мы на сваё мінулае, на звычай і заветы дзядоў і праўдэдаў, якія завяшчалі нам

любіць і шанаваць сваю зямлю, не забываць тых, хто жыў на ёй, змагаўся за яе, пакутаваў на ёй і загінуў.

Сёлета 2 лістапада ў Мінску і па ўсёй краіне прайшлі жалобна-ўрачыстыя мерапрыемствы на могілках, каля помнікаў і брацкай магілы. У Мінску былі Дзяды афіцыйныя, у якіх прымалі ўдзел

Прэзідэнт Лукашэнка і члены ўрада, і неафіцыйныя. Прэзідэнт пабываў на Вайсковых могілках і могілках па Маскоўскай шашы, усклаў кветкі да магілы П. Машэрава, народных паэтаў Янкі Купалы і Якуба Коласа, а таксама да брацкай магілы салдат, якія загінулі ў час другой сусветнай вайны. Народнае шэсце, арганізаванае

БНФ, пачалося ад плошчы Незалежнасці ў Мінску. Людзі прайшлі па праспекту Скарыны, усклаўшы кветкі да каплічкі каля будынка КДБ. Многалюдны мітынг адбыўся ў Курапатах, якія сталі сімвалам пакутніцкага шляху нашага народа ў гады сталінскіх рэпрэсій і гітлераўскай акупацыі. НА ЗДЫМКАХ: Дзяды ў Мінску.

БУДЗЬМА РАЗАМ І НАДАЛЕЙ

Шаноўныя чытачы! Працягваецца падпісная кампанія на 1997 год.

Падпішыцеся на "Голас Радзімы", і вы будзеце ў курсе падзей, што адбываюцца ў Беларусі, даведаецеся пра жыццё беларусаў за мяжой, адкрыеце для сябе новыя імёны, пазнаёміцеся з навінамі культуры.

Спяшайцеся: падпіска доўжыцца да 30 лістапада.

Наш індэкс 63854.

Кошт падпіскі:

на 1 месяц — 6 тысяч рублёў
на 3 месяцы — 18 тысяч рублёў
на 6 месяцаў — 36 тысяч рублёў.

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАСЛАННЕ ПРЭЗІДЭНТА
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
ВЯРХОЎНАМУ САВЕТУ

У адпаведнасці з пунктам 7 часткі першай артыкула 100 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь звяртаюся да вас па пытанню аб захаванні Канстытуцыі і законаў Рэспублікі Беларусь у сувязі з падрыхтоўкай і правядзеннем рэспубліканскага рэферэндуму 24 лістапада 1996 года.

Мной прымаюцца ўсе прадугледжаныя заканадаўства меры для правядзення рэферэндуму 24 лістапада 1996 года ў абстаноўцы стабільнасці, узаемаразумення і ў строгай адпаведнасці з Канстытуцыяй і законамі Рэспублікі Беларусь. Неаднаразовыя спробы выштурхнуць Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь за рамкі прававога поля і вымусіць да парушэння заканадаўства не ўвянчаліся поспехам. Больш таго, я неаднаразова ішоў на прапанаваныя мне кампрамісы, каб не далусціць канфрантацыі і абвастрэння становішча ў грамадстве.

Аднак Старшынёй Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь пры падтрымцы апазіцыйных Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь сіл была арганізавана чарговая акцыя, накіраваная на недапушчэнне правядзення рэферэндуму ў адпаведнасці з Пастановай Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь ад 6 верасня 1996 года "Аб правядзенні рэспубліканскага рэферэндуму ў Рэспубліцы Беларусь і мерах па яго забеспячэнню".

Дзейнічаючы наперакор волі Вярхоўнага Савета, выказанай у яго рашэннях, С. Г. Шарэцкі вымусіў Канстытуцыйны суд Рэспублікі Беларусь разглядаць па ўласнай ініцыятыве справу аб адпаведнасці важнейшых палажэнняў названай пастановы Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Канстытуцыі і законам і праз сваіх прадстаўнікоў зрабіў усё магчымае для іх адмены.

Разгляд гэтай справы і прынятае Канстытуцыйным судом рашэнне груба парушаюць Канстытуцыю і законы Рэспублікі Беларусь. Пры гэтым Канстытуцыйны суд, разглядаючы акты, якія не носяць нарматыўнага характару, і робячы заключэнні, не заснаваныя на Канстытуцыі і законах, далёка выйшаў за рамкі прадстаўленых яму паўнамоцтваў.

У выніку народ аказаўся пазбаўленым канстытуцыйнага права прымаць рашэнні, абавязковыя для ўсіх дзяржаўных органаў, а Канстытуцыйны суд выканаў ролю, адведзеную яму праціўнікамі народнага волевыяўлення.

У сувязі з гэтым я прапаную Вярхоўнаму Савету Рэспублікі Беларусь праявіць дзяржаўную мудрасць і спыніць неканстытуцыйныя спробы, накіраваныя на перагляд нормаў Пастановы Вярхоўнага Савета ад 6 верасня 1996 года "Аб правядзенні рэспубліканскага рэферэндуму ў Рэспубліцы Беларусь і мерах па яго забеспячэнню", прынятых па ініцыятыве Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Са свайго боку ў адпаведнасці з прадстаўленымі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь канстытуцыйнымі паўнамоцтвамі зраблю ўсё неабходнае для захавання Канстытуцыі, законаў Рэспублікі Беларусь і рашэння Усебеларускага народнага сходу пры падрыхтоўцы і правядзенні рэферэндуму, у тым ліку абавязковага рэферэндуму па пытанню аб прыняцці прапанаванай мной новай рэдакцыі Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. З гэтай мэтай падпісаны Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, які забяспечвае захаванне ўстаноўленага законам парадку прыняцця такога рашэння на рэферэндуме.

Толькі народ з'яўляецца адзінай крыніцай дзяржаўнай улады.

Перакананы ў мудрасці нашага народа. Спадзяюся на захаванне стабільнасці і правапарадку ў рэспубліцы наперакор імкненням праціўнікаў сапраўднай дэмакратыі.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь
А. ЛУКАШЭНКА.

МОСТ ПРАЗ АРЭСУ

У Старадарожскім раёне, на месцы старога драўлянага моста праз раку Арэсу, пабудаваны новы, сучасны пяціпалётны мост даўжынёй больш за 75 метраў, грузападымальнасцю 80 тон. Работа мостабудавальнікоў ацэнена на "выдатна".

НА ЗДЫМКУ: новы мост праз раку Арэсу.

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

У КАНСТЫТУЦЫЙНЫМ СУДЗЕ

ПРЫЗНАЦЬ НЕАДПАВЯДАЮЧЫМ

Канстытуцыйны суд прызнаў не адпавядаючым Канстытуцыі і законам Рэспублікі Беларусь пункт трэці пастановы Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь ад 6 верасня 1996 года "Аб правядзенні рэспубліканскага рэферэндуму ў Рэспубліцы Беларусь і мерах па яго забеспячэнню" ў частцы, дзе гаворыцца аб вынясенні праектаў змяненняў і дапаўненняў Канстытуцыі на абавязковы рэферэндум, рашэнні якога з'яўляюцца канчатковымі і маюць абавязковую сілу на ўсёй тэрыторыі краіны. Вярхоўнаму Савету прапанавана прывесці даную пастанову ў адпаведнасць з заключэннем Канстытуцыйнага суда.

Асобае меркаванне па справе выказалі суддзі Васілевіч, Кенік і Філіпчык.

АСЕННЯ ПУЦІНА

На вадаёмах пад Белаазёрскам у Брэсцкай вобласці пачалася асенняя пуціна. Рыба, выгадаваная ў мясцовых гаспадарках, адпраўляецца ў магазіны Брэста і іншых гарадоў.

НА ЗДЫМКУ: у садковай рыбнай гаспадарцы пад Белаазёрскам ідзе адлоў карпа.

СУД СКОРЫ

Леанід МАЛЬЦАЎ
УЖО НЕ МІНІСТР

Як паведаміла служба інфармацыі Савета бяспекі, 1 лістапада Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка сваім указам вызваліў генерал-лейтэнанта Л. Мальцава ад пасады міністра абароны за ўчынак, што дыскрэдытуе воінскае званне афіцэра.

Падставай для такога рашэння кіраўніка дзяржавы паслужыла тое, што Леанід Мальцаў прыйшоў на ўрачыстае пасаджэнне, прысвечанае 75-годдзю Мінскага медыцынскага інстытута, у нецвярозым стане. "На жаль, мы страцілі нядрэннага генерала, — заявіў Прэзідэнт, — але жыццё ёсць жыццё, і кожны чалавек павінен адказваць за свае ўчынкi".

У той жа дзень Прэзідэнт краіны назначыў выконваючым абавязкі міністра абароны і старшынi калегіі Міністэрства абароны генерал-лейтэнанта Аляксандра Чумакова, начальніка Галоўнага штаба Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь.

МАЛЕНЬКІЯ РАДАСЦІ

ПАТАННЕЛІ ЛЕКІ

З 1 лістапада ў Беларусі зніжаны цэны на лякарствы. Аб гэтым рашэнні Міністэрства аховы здароўя паведаміла 31 кастрычніка на праведзенай у Нацыянальным прэс-цэнтры ў Мінску прэс-канферэнцыі для журналістаў міністр аховы здароўя рэспублікі Інеса Драбышэўская. Яна падкрэсліла, што гэты крок не носіць палітычнага характару, а з'яўляецца першым станоўчым вынікам рэформы аховы здароўя, што праводзіцца ў Беларусі.

Генеральны дырэктар БелРВА "Фармацыя" Анатоль Гарыеў, які прыйшоў на сустрэчу з журналістамі, удакладніў, што пры водпуску з Рэспубліканскага аптэчнага склада лекавых сродкаў і вырабаў медыцынскага прызначэння аптэчкі надбаўкі будуць зніжаны на 5 працэнтаў, а ў аптэках Мінска, якія знаходзяцца на балансе аб'яднання, зніжаюцца на 10 працэнтаў рознічныя цэны. Крыху пазней, з розніцай у некалькі месяцаў, зніжэнне цен адбудзецца і ў дзяржаўнай аптэчнай сетцы ўсіх абласцей рэспублікі. Анатоль Гарыеў падкрэсліў, што гэты акт накіраваны як на абарону малазабеспечаных грамадзян рэспублікі, так і на скарачэнне асігнаванняў на лекавыя патрэбы з дзяржаўнага бюджэту.

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

СУЗОР'Е БДУ

VIVAT, ALMA MATER!

Яркім святкаваннем завяршыліся ўрачыстасці, прысвечаныя 75-годдзю галоўнай ВНУ рэспублікі. 1 лістапада мінчане змаглі ўволю павесяліцца ў час прадстаўлення, якое разыгралі студэнты БДУ каля Палаца спорту. А вечарам таго ж дня ў самім палацы адбылася грандыёзная шоу-праграма "Віват, альма матэр!"

Прысутных прывітаў кіраўнік Адміністрацыі Прэзідэнта Міхаіл Мясніковіч. Ён зачытаў віншаванне галоўнай ВНУ краіны ад Прэзідэнта Аляксандра Лукашэнка.

Навіна, якую паведаміў затым рэктар ВНУ Аляксандр Казулін, была сустрэта вельмі бурна: адна з зорак у сузор'і Андромеды будзе насіць цяпер імя Белдзяржуніверсітэта. Сертыфікат з гэтай нагоды падпісаў асабіста Біл Клінтан. Такого гонару, дарэчы, былі ўдасцеены толькі дзве навучальныя ўстановы ў свеце: універсітэт амерыканскага штата Мічыган і Оксфард. Не магло не абрадаваць студэнтаў і паведамленне аб тым, што цяпер стыпендыя ў БДУ ўстаноўлена на 45 працэнтаў вышэйшая, чым у іншых ВНУ, а зарплата яго выпускнікоў будзе большай на 10 працэнтаў.

«ПАДАРУНКІ» ВАЙНЫ

РЫБАЛКА "НА МІНУ"

Магутны выбух прагучаў у двары дома ў вёсцы Білева Віцебскага раёна. Узарвалася міна, якую 20-гадовы гаспадар сядзібы спрабаваў выкарыстаць для глушэння рыбы.

Гора-рыбака завезлі ў бальніцу. А яго 18-гадоваму напарніку не пашанцавала: ён памёр на месцы. На кватэры ў загінуўшага — навучэнца аднаго з віцебскіх ПТВ — былі знойдзены яшчэ тры мінамётныя міны, 350 грамаў толу і 223 малакаліберныя патроны. Застаецца толькі гадаць, колькі боепрыпасаў хлопцы ўжо зраходалі пры паляванні на карасёў.

У той жа дзень жыхары вёскі Ятвезь Ваўкавыскага раёна выкапалі "скарб" — шэсць мінамётных мін часоў Вялікай Айчыннай вайны. На шчасце, удзельнікам земляных работ не прыйшло ў галаву выкарыстаць іх для рыбалкі...

ПРЫВАТЫЗАЦЫЯ

«ПРАЦЭС ПАЙШОЎ...»

За апошнія два гады на Віцебшчыне праведзена 23 аўкцыёны, на якіх набыты ва ўласнасць або ўзяты ў арэнду 59 аб'ектаў гаспадарання.

Найбольшым аўкцыённым горадам у вобласці стала Орша, дзе прыватызаваны і прададзены ва ўласнасць дзесяткі магазінаў, кафэ, складскіх памяшканняў. Віцебск — сталіца Прыдзвінскага краю — пакуль адстае. Раздзяржаўленне тут толькі пачалося, і пакуль што прайшоў адзін аўкцыён, на якім было прададзена ўсяго два не надта вялікія аб'екты гарадской гаспадаркі.

ЖЫЦЦЁ ПАСЛЯ ЧАРНОБЫЛЯ

Адным з вынікаў чарнобыльскай катастрофы стала рэзкае зніжэнне зроку ў насельніцтва Беларусі. У Брэсцкай вобласці школа-інтэрнат для дзяцей з аслабленым зрокам размешчана ў горадзе Жабінка. Дзецям, якія тут вучацца, ужо не могуць дапамагчы справіцца з хваробай нават самыя вядомыя спецыялісты, толькі цяжкія і кваліфікаваныя педагогі змогуць зрабіць іх адукаванымі і культурнымі людзьмі. У класах тут па сем-дзесьці дзетак, з кожным вядзецца індывідуальная работа.

Гледзячы, як ласкава і беражліва адносяцца ўсе 50 педагогаў і выхавальнікаў да сваіх гадаванцаў, з упэўненасцю можна сказаць, што дзеці стануць дастойнымі людзьмі і пасля заканчэння школы вызначацца ў жыцці.

НА ЗДЫМКУ: на занятках у першым класе вопытны педагог Зінаіда ХВАЛЬКО і яе вучань Паўлік СТАСЕВІЧ з вёскі Хорава Пружанскага раёна.

ПЕРШАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ КАНВЕНЦЫЯ МАЛАДЗЕЖНАЙ ПАЛАТЫ БЕЛАРУСІ

У Мінску прайшла першая нацыянальная канвенцыя Маладзёжнай палаты Беларусі. Вядома ва ўсім свеце арганізацыя заявіла аб сабе ў нашай рэспубліцы, сабраўшы на свой першы буйны сход бізнесменаў і прадпрымальнікаў.

Міжнародная маладзёжная палата ўзнікла ў 1910 годзе ў амерыканскім горадзе Сент-Луісе як мясцовая арганізацыя для маладых прафесіяналаў. З цяперашняй назвай Міжнародная маладзёжная палата існуе з 1944 года, калі гэты рух перасягнуў межы краіны-заснавальніцы і яго рэгіянальныя аддзяленні былі сфарміраваны ў многіх краінах свету.

Міжнародная маладзёжная палата з'яўляецца арганізацыяй маладых людзей — перш за ўсё прадпрымальнікаў — ва ўзросце ад 18 да 40 гадоў, якая бачыць сваю місію ў тым, каб прадстаўляць моладзі максімальныя магчымасці адыгрываць значную ролю ў жыцці грамадства і такім чынам садзейнічаць прагрэсу ва ўсім свеце.

свае пакуль яшчэ невялікія сродкі ўклалі ў тое, каб стаць членамі ММП і пачаць сваю кар'еру, да буйных палітыкаў, бізнесменаў, вядомых усяму свету асоб. Што ж тычыцца размаху і ўзроўню такіх канферэнцый, то дастаткова сказаць, што спонсарам, напрыклад, нямецкай рэгіянальнай канферэнцыі быў канцэрн "Мерседэс", які ўклаў у яе правядзенне пяць мільёнаў марак. Маладзёжная палата Беларусі існуе ўжо чатыры гады. Гэтая грамадская арганізацыя аб'ядноўвае маладых бізнесменаў, прадпрымальнікаў і кіраўнікоў незалежных прадпрыемстваў недзяржаўнага тыпу. Сваёй мэтай МПБ бачыць стварэнне інтэлектуальнай эліты айчынных дзелавых колаў на падставе асабістых кантактаў прадпрымальнікаў у Беларусі і за рубяжом, інфармацыйную падтрымку дзелавога супрацоўніцтва зацікаўленых арганізацый. Як сказаў першы прэзідэнт Беларускай маладзёжнай палаты Г. Бальдзюсаў, "сённяшняю сітуацыя ў Беларусі можна ахарактарызаваць, як асобасны

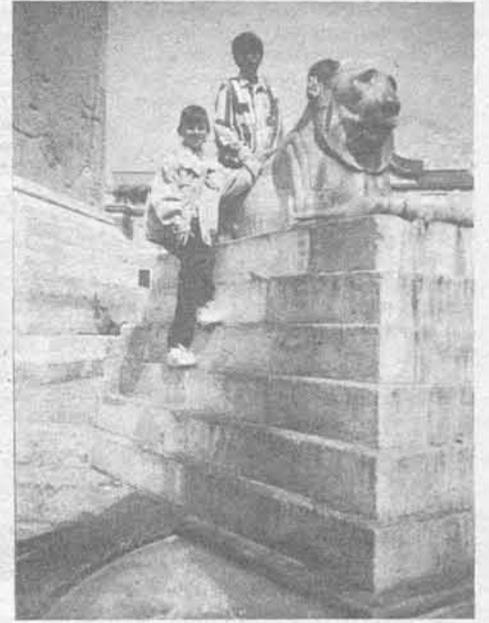
ПАЧАТАК КАР'ЕРЫ ЛІДЭРА

Сёння штаб-кватэра ММП знаходзіцца ў Карал Гэйблс, штат Фларыда, а сама арганізацыя праз 80 гадоў пасля пачатку сваёй дзейнасці налічвае каля 500 тысяч членаў, якія належаць да 87 нацыянальных арганізацый, размешчаных больш чым у ста краінах свету. Гаворачы аб узроўні ММП і яе месцы ў міжнародным табелі аб рангах, можна адзначыць, што яна мае сваё прадстаўніцтва ў ААН, яе членамі ў свой час былі англійская каралева Лізавета, Маргарэт Тэтчэр, Рычард Ніксан, Біл Клінтан, Жак Шырак і многія іншыя вядомыя палітыкі. Прысутнасць такіх гучных імёнаў абумоўлена тым, што Міжнародная маладзёжная палата ставіць сваёй галоўнай мэтай падрыхтоўку лідэраў у сусветным маштабе, а таксама ўдасканальне кожнага як асобы, таму што калі лепшымі робімся мы, лепшымі робіцца і свет вакол нас. Паколькі ў ММП прынята не абцяжараная складаным этыкетам і залішнімі ўмоўнасцямі зытка прамых зносін, кожны член ММП, скарыстаўшы даведнік арганізацыі або сетку Інтэрнет, можа выйсці на любога іншага члена арганізацыі з дзелавой прапановай ці просьбай аб дапамозе, і зусім магчыма, што наступным крокам будзе заключэнне ўзаемавыгаднага кантракта. Для таго каб атрымаць крэдыт у рамках Міжнароднай маладзёжнай палаты, дастаткова ўсяго толькі рэкамендацыі члена ММП, і пад яго слова гонару могуць быць выдзелены шматмільённыя доларавыя крэдыты, пастаўлена абсталяванне і матэрыялы. Члены гэтай арганізацыі лічаць, што ўсе пытанні ад простых да самых складаных можна вырашыць пры дапамозе непасрэдных зносін. А для таго каб члены ММП маглі лепш даведацца адзін пра аднаго, у рамках арганізацыі праводзяцца шматтысячныя канферэнцыі. Віцэ-прэзідэнт Беларускай маладзёжнай палаты Аляксандр Іваноў, які быў не на адной такой канферэнцыі, расказаў, што перад канферэнцыяй кожны яе ўдзельнік адказвае на пытанні аб тым, што цікавіць яго больш за ўсё, і ўжо зыходзячы з гэтага, складаецца персанальная праграма, якая ўключае ў сябе сустрэчы, семінары, знаёмства з краінай. На працягу тыдня, у час якога праходзіць семінар, яго ўдзельнікі маюць магчымасць сустрэцца з самымі рознымі людзьмі — ад студэнтаў, якія ўсе

калапс. Мы вельмі востра адчуваем недахоп людзей, гледзячы на якіх, можна было б паверыць у заўтрашні дзень краіны. Таму галоўная задача МПБ — выгадаваць тых лідэраў, якія заўтра будуць вызначаць эканоміку і палітыку рэспублікі, прычым, рабіць гэта разумна і з добрым намерам". Па словах прэзідэнта МПБ 1996 года Аляксандра Слаўка, "сутнасць членства ў Міжнароднай маладзёжнай палате заключаецца не ў тым, каб атрымаць ад удзелу ў арганізацыі канкрэтную фінансавую выгаду. Важна, што чалавеку прадстаўляецца магчымасць удасканальваць сябе і свой бізнес праз актыўную дзейнасць у яе рамках". На сёння ў Беларусі існуюць ужо чатыры лакальныя арганізацыі ММП — у Мінску, Віцебску, Сморгоні і Браславе. Распрацавана некалькі значных праектаў, адзін з якіх накіраваны на стварэнне інфраструктуры Нацыянальнага парку на Браслаўскіх азёрах, а другі — "Лідэр" — на фарміраванне палітычнай і эканамічнай эліты рэспублікі са студэнтаў і старшакласнікаў.

Работа, што ажыццяўляецца МПБ, атрымала станоўчую ацэнку кіраўніцтва Міжнароднай маладзёжнай палаты. Сведчаннем гэтага стаў візіт у Беларусь сусветнага прэзідэнта гэтай арганізацыі Томаса Кліра Трэцяга, які адзначыў "вялікае значэнне работы членаў мясцовай арганізацыі ў агульнай справе пераўтварэння навакольнага свету". На першую нацыянальную канвенцыю Маладзёжнай палаты Беларусі прыехалі прадстаўнікі нацыянальных арганізацый ММП з Фінляндыі, Галандыі, Польшчы і іншых краін. Прыемна адзначыць, што большасць членаў Беларускай маладзёжнай палаты не мела патрэбы ў паслугах перакладчыкаў, добра размаўляючы з гасцямі на англійскай мове. Увогуле ж, арганізаваны ў фестывальным цэнтры "Акварыум" вечар быў на рэдкасць стыльным, дамы былі ў вяселіх строях, мужчыны — у смокінгах, і нарэшце над невялікай залай не лунаў дух убогай правінцыйнасці. Прэзідэнтам Беларускай маладзёжнай палаты на наступны год адзначалася была абрана Жанна Няхайчык, прэзідэнт фірмы "Памакс", якая сёлета прымала ўдзел у рабоце 9-й Акадэміі Міжнароднай палаты ў Японіі.

Вараніка ЧАРКАСАВА.

БЫВАЙ, МІЛАЯ ІТАЛІЯ

Італія. Далёкая ці блізкая! На погляд аўтара, блізкая. Чаму! Бо тут вельмі любяць беларускіх дзяцей. У гэтай краіне створаны для дзяцей і настаўнікаў спецыяльны філіял "Пуэр", які займаецца аздараўленнем тых, хто пацярпеў ад чарнобыльскай катастрофы.

Колькі дзяцей-сірот з Дзятлаўскай школы-інтэрната, знаходзячыся ў Італіі, бачылі мора ўпершыню! Гэта і Вера Бобчык, і Уладзімір Галамедаў, і Рая Сарокіна, і многія іншыя.

Самым важным, бадай, момантам знаходжання ў Італіі стала аўдыенцыя ў папы рымскага Яна Паўла II у Ватыкане. Спачатку дзеці прысутнічалі на імшы, а потым святы айцец падышоў да дзяцей і благаславіў іх, пажадаў ім выдатнага здароўя.

Гэтым летам у Італіі пабывалі шэсцьдзесят два вучні з Дзятлава. Асабліва цікава было ў Рыме.

Дзецям паказалі старыя і новыя помнікі архітэктуры і гісторыі. Не горш было і там, дзе жылі, — у горадзе Чырынела.

НА ЗДЫМКАХ: Карла РАЦІ

стаў для Інгі МЕЛЬЧУКОВАЙ "татам"; Ю. ЛОБАН і яго сябра з Італіі Т. ЛАРЭНЦА; маладыя італьянкі з нашымі дзецьмі.

Іосіф ЗАЯЦ

ПА ЧУЖЫХ СТАРОНКАХ

СУПРАЦОЎНІЦТВА «VITOL» І МАЗЫРСКАГА ЗАВОДА

Адна з найбуйнейшых у свеце нафтавых кампаній "Vitol" мае намер у бліжэйшы час выдзеліць крэдыт памерам 5 мільёнаў долараў ЗША на рэканструкцыю Мазырскага нафтаперапрацоўчага завода (НПЗ). Плануецца, што работа па крэдыту будзе працягвацца тры гады.

Па словах кіраўніка прадстаўніцтва кампаніі "Vitol" Леаніда Белага, крэдыт павінен быць выдзелены на вельмі выгадных умовах, асабліва калі ўлічыць, што "Vitol" сам будзе яго пагашаць. Кампанія гатова да далейшага сур'ёзнага супрацоўніцтва, і гэта абвясціла раслаўсюджаную думку аб тым, што беларускай нафтаперапрацоўкай ніхто, акрамя расійскіх нафтавых кампаній, не цікавіцца.

Крэдыт кампаніі "Vitol" пойдзе на завяршэнне рэканструкцыі рыформінга і на будаўніцтва першай чаргі ўстаноўкі вісбрэкінга на Мазырскай НПЗ. У выпадку, калі работа па крэдыту будзе паспяховай, "Vitol" разгледзіць магчымасць выдзялення больш буйнога крэдыту на далейшую рэканструкцыю завода.

Сёння кампанія "Vitol" пастаўляе на мазырска завод 50 тысяч тон нафты штомесяц. Акрамя таго "Vitol" мае намер садзейнічаць Мазырскаму НПЗ у атрыманні чарговага крэдыту ў рамках крэдытнай лініі германскага ўрада "Гермес", а магчыма, і выступіць гарантам па крэдыту. (Сёння завод ужо асвоіў два крэдыты па лініі "Гермес" на агульную суму 100 мільёнаў нямецкіх марак).

Кампанія "Vitol" дзейнічае на беларускім рынку пяць гадоў. Цяпер яна працуе па шэрагу праектаў, звязаных з павышэннем актывавай лічбы бензіну хімічным шляхам. На адной з беларускіх нафтабаз пасля чатырох месяцаў лабараторных даследаванняў пры выкарыстанні ўласнай тэхналогіі "Vitol" выраблена першая партыя бензіну AI-92 аб'ёмам восем тон. Кампанія плануе ў хуткім часе пачаць вытворчасць высокаактанавога бензіну (AI-95 і AI-98) хімічным шляхам на базе Мазырскага НПЗ.

Вядома, крэдыт памерам 5 мільёнаў долараў ЗША — значны, тым больш, што прыток сродкаў з боку пры-

ватных замежных інвестараў у эканоміку Беларусі сёння мізэрны, а краіна востра мае патрэбу ў інвестыцыях. Пакуль што кампанія "Vitol" не лічыць мэтазгодным значна расшыраць свае інвестыцыі ў беларускую эканоміку, бо сітуацыя ў краіне працягвае заставацца нестабільнай.

Што тычыцца эканамічнага эфекту ад супрацоўніцтва, то на сёння дзейнасць "Vitol" на беларускім рынку можна назваць дабрачыннасцю. Цяпер самае важнае для кампаніі — стварыць эфект прысутнасці на рынку: у выпадку стабілізацыі сітуацыі "Vitol" такім чынам зможа атрымаць пэўныя перавагі.

Дарэчы, на рынках іншых краін СНД "Vitol" працуе значна актыўней, чым у Беларусі. У Расіі дзейнічаюць 11 прадстаўніцтваў кампаніі, на Украіне — 4, у Казахстане — 6. Не так даўно ў выніку тэндэра "Vitol" набыў адзін з найбуйнейшых казахскіх нафтаперапрацоўчых заводаў за 230 мільёнаў долараў ЗША і абавязваўся інвесціраваць сродкі ў рэканструкцыю прадпрыемства.

Вольга ТАМАШЭЎСКАЯ.
("Белорусская деловая газета").

Праціўнікі уніяцтва заяўляюць, што, акрамя павагі да беларускай мовы, яно нічога вартага не дало для духоўнай культуры нашага народа і ў гэтым значна ўступае праваслаўнай і каталіцкай царквам. Бясспрэчна, магчымасці ў апошніх для стваральнай, творчай дзейнасці былі непараўнальна лепшыя, чым у беднай уніяцкай царквы, паколькі яны ўвесь час падтрымліваліся дзяржавай, мелі для гэтага неабходныя фінансавыя і грашовыя сродкі, таленавітых у розных сферах духоўнага мастацтва людзей. Але ж усё створаныя ім для праваслаўных і каталіцкіх храмаў мастацкія творы не ідуць ні ў якое параўнанне з тым, што зроблена уніяцкай царквой для захавання мясцовых традыцый, беларускай мовы, а значыцца і для ўсведамлення яе носьбітамі сябе як самабытнага этнасу.

Знаёмчыся з літаратурай па пытаннях гісторыі рэлігіі на Беларусі, прыходзіш да высновы, што і праваслаўная, і каталіцкая царквы найбольш за ўсё ненавідзелі уніяцкую рэлігію менавіта за выкарыстанне ёю хоць эпизадычна беларускага слова ў час вядзення асноўнага набажэнства. Лепшыя магчымасці для барацьбы з ёю былі ў каталіцкай царквы, паколькі яна разам з уніяцкай знаходзілася ў межах адной і той жа федэратыўнай дзяржавы — Рэчы Паспалітай. А найбольш дзейным сродкам для такой барацьбы прызнавалася любымі праўдамі і няпраўдамі прапнуць ва уніяцкіх святароў асабу прапольскую арыентацыі, выхаваных у польскай культурна-моўнай стыхіі. Кепскае валоданне мовай набажэнства уніяцкай царквы, а не — дык і проста знявага да яе слова з'явіліся прычынай, што сярод такіх святароў трапляліся асобы, якія не супраць былі ўвесці ў літургію нават латынь, а ў павучаннях да народу ў навучанні яго малітвам ужывалі польскую мову, што, зразумела, выклікала вялікі пратэст у вернікаў, паколькі такое разглядалася ім як парушэнне нацыянальных традыцый уніяцкай царквы.

Вышэйззначаная катэгорыя уніяцкіх святароў хутчэй за ўсё была выключэннем, чым правілам. У асноўным жа уніяцкі клір складаўся з асабу, думкі і ўчынкі якіх цалкам падпарадкаваліся, адпавядалі нацыянальным інтарэсам беларускага народа. Ніхто так, як яны, не клаліся ў той час аб захаванні яго этнічнай самасвядомасці. І захаванне яе нейперш дасягалася праз шанаванне роднага слова вернікаў. Ужыванне уніяцкай царквой беларускай мовы параджала вялікую павагу да апошняй з боку прыхаджан, аб чым засведчыў нават самы люты яе вораг літоўскі мітрапаліт І. Сямшак: "Увесь грэка-уніяцкі народ размаўляе мовай беларускай альбо маларасійскай (г. зн. украінскай). — Л. Л.), — дзеці уніяцкага духавенства ў доме сваіх бацькоў і па-за ім амаль выключна чуюць гэтую мову, — яны забываюцца на яе ўжо ў польскіх школах".

З прыведзенай цытаты вынікае, што беларускае слова панавала ў сем'ях уніяцкіх святароў, што надавала яму жыццёвае, рабіла ўстойлівым да асіміляцыі. Таму не дзіва, што ў такіх сем'ях, а таксама ў школах, дзе настаўнічала уніяцкае духавенства, выгадалася шмат асабу, якія пакінулі прыкметны след у гісторыі і культуры беларускага народа, вызначаліся высокім узроўнем нацыянальнай самавядомасці. Дакументальна пацверджана, што ў шляхецкай уніяцкай сям'і пазбізу Оршы нарадзілася маці Тадэвуша Касцюшкі Тэклія Ратомская. Вернай гэтай рэлігіі засталася яна і пасля пераезду ў вёску Даўгаліскай Берасцейскага (цяпер Люблінская) ваяводства, у якой была уніяцкая царква. Менавіта гэтай царкве Т. Касцюшка ахвяраваў у 1785 годзе атрыманы з рук самога амерыканскага прэзідэнта Д. Ва-

шынгтона ордэн Цынцынаты.

Цалкам пагаджаюцца з меркаваннем сучаснага беларускага гісторыка Георгія Штыхава, што ў канцы XVIII стагоддзя "уніяцкая царква набліжалася да нацыянальна-беларускіх пазіцый, ва ўсякім разе не ў меншай меры, чым гэта можна гаварыць, пра дзейнасць праваслаўных брацтваў". Роля уніяцтва ў духоўным жыцці нашага краю з асаблівай сілай праявілася пасля таго, як у выніку падзелу Рэчы Паспалітай Беларусь трапіла пад уладу Расійскай імперыі, і грэка-рымскай царкве трэба было адстойваць свае канфесійныя і нацыянальна-культурныя інтарэсы беларускага народа не толькі ад акалічвання і апалчвання, але і ад усялякіх спробаў з боку свецкіх і духоўных уладаў Расіі зрусіфікаваць яго, прымусяць адрачыся ад сваёй уніяцкай веры і прыняць праваслаўную. А такія спробы распачаліся адразу ж пасля падзення Рэчы Паспалітай. У ход былі пушчаны і прымус, і падман.

слаўнага духавенства ўчыніла такі націск на уніятаў, што да 1794 года ўжо больш за тры мільёны іх было далучана да ўсходняй царквы. За гэта яе кіраўнікі гатовы былі ўвесці імператрыцу ў ранг святых. Вядома і такія факты, што толькі за паўтара года пасля другога падзелу Рэчы Паспалітай (1793) у праваслаўе ўдалося вярнуць 1,5 мільёна беларускіх уніятаў. Без уліску і гвалту з боку свецкіх і царкоўных уладаў Расіі такога пераходу з адной канфесіі ў іншую ніколі б не назіралася. Гэта былі зусім не тыя падыходы, што ўжываліся ў дачыненні да праваслаўных ва ўсе часы пасля падпісання Берасцейскай царкоўнай уніі. І ўсё ж, каб не наклікаць на сябе гневу, Кацярына II у 1794 годзе прымае ўказ з вельмі дыпламатычнай назвай: "Аб устараненні ўсялякіх пераходоў к звароту уніятаў да праваслаўнай грэчаскай царквы". Такую пераходку вельмі лёгка можна было знайсці ва ўсім, што не

ў іншых месцах, як, напрыклад, у некаторых прыходах Магілёўскай і Полацкай губерняў, разам з памешчыкамі арганізавалі сялянскія бунты, што прымусіла начальства прызадумцца".

У больш спакойны час, калі не вялі фронтальнай кампаніі па далучэнні грэка-рымскай царквы да праваслаўя, шырока ўжывалася і індывідуальная растлумачальная размова з вернікамі, аднак усё ж найчасцей з самімі уніяцкімі свяшчэннікамі, паколькі ад асабістых поглядаў, паводзін іх амаль цалкам залежала стаўленне пастыў да сваёй царквы. Але і ў падобных выпадках не абыходзілася без падману і шантажу, а сям-там і прымусу. Таму, калі пагадзіцца з меркаваннямі тых вучоных, што пісалі пра масавы добраахвотны пераход уніятаў у праваслаўе, тады зусім нельга вытлумачыць прычыну, чаму пазней, калі Павел I прызнае супрацьзаконным акт пераводу уніятаў у праваслаўе, амаль усе яны выкажуць жаданне

скаму гарадскому суду вызваліць ад усялякай адказнасці уніяцкага святара Аляксандра Самовіча.

Актывізацыя дзейнасці праваслаўнага духавенства на толькі што далучаных да Расійскай імперыі беларускіх землях абавязвала і уніяцкіх святароў штосці такое канкрэтнае рабіць, каб не даць сваім парафіянам збіцца з правільнага шляху. У гэтых мэтах выкарыстоўваліся розныя формы вусных і пісьмовых зваротаў да народа, што, зразумела, не падабалася ні праваслаўнай царкве, ні самому імператару. Каб пакласці гэтакі канец, цар Павел I 17 сакавіка 1797 года паслаў на імя уніяцкага мітрапаліта Тэадоса Растоцкага рэскрыпт наступнага зместу: "Пан Растоцкі. Я атрымаў ад генерала-лейтэнанта Бекляшова данясенне, што ў губернях, яму давераных, пачалі уніяты публічна ўчыняць розныя шаленствы, разбэшчванне і нават нахабнасці, якія найбольш узбуджаныя прамоваю, нібыта вамі сказанаю і ў многіх месцах на польскай мове спісам рассяяным. Дадаючы пры гэтым адну з такіх, я загадаваў вам у абвясненне лжывасці гэтага выдаць і неадкладна туды накіраваць угаворны ліст да уніятаў духоўнага і свецкага звання, якога копіі прышліце да мяне, каб яны, застаючыся ў межах паслушэнства законнай улады, устрымаліся ад усялякіх непрыстойнасцяў і самавольстваў, за якія вы ставіце сябе пад строгае і непазбежнае пакаранне". На наступны дзень гэты ж цар выдаў маніфест, у адпаведнасці з якім памешчыкам і іншавярніму духавенству забаранялася тайна ці адкрыта бунтаваць праваслаўных, перашкаджаць людзям пераходзіць у праваслаўную веру. Заяўлялася аб недапушчэнні ўгавораў ці гвалтам далучаць праваслаўных да уніяцкай царквы, што назіралася ў некаторых месцах. У далейшым за такіх ўчынкаў прапаноўвалася ўжываць "пакаранні па ўсёй строгаці закона".

Асабліва актыўна падтрымліваў пасля першага і другога падзелу Рэчы Паспалітай лінійю на безагаворачнае вяртанне уніятаў у праваслаўе ўкраінскі і беларускі пісьменнік, прафесар філасофіі і палітыкі, магілёўскі архіепіскап Георгій Каніскі (1717—1795, г. Нежын), які прыехаў на Беларусь з Кіеўскай духоўнай семінарыі, дзе ён пэўны час працаваў прафесарам, а з 1751 па 1755 год быў рэктарам яе. Ад Магілёўскай праваслаўнай епархіі Г. Каніскі ездзіў у 1762 годзе ў Маскву на каранацыю Кацярыны II і прынес ёй, пісаў А. Пушкін, "сетованія народа, издревле нам родного, но отчужденного от России жребиями войны". Тут, як бачым, у магілёўскага архіепіскапа не хапіла сціпласці, бо як можна было гаварыць ад імя народа, да якога ты этнічна не належыш, скардзіцца, прасіць у імператрыцу заступніцтва, што яна і пастаралася зрабіць з дапамогай тонкай, хітрай дыпламатыі і ваеннай сілы. У сваіх працах Г. Каніскі вельмі перабольшваў ролю адміністрацыйных фактараў у распаўсюджванні на Беларусі уніяцтва, з-за чых усе гэтыя фактары надаліся надзвычай важнае значэнне. Дарэчы, Магілёўская губерня, як ніякая іншая, вельмі хутка дасягнула істотнага абмежавання уніяцтва на сваёй тэрыторыі, у чым, несумненна, перш за ўсё заслуга самога архіепіскапа Г. Каніскага. Яго зусім не хвалявала, што такія змены ў канфесійным жыцці вернікаў адбываліся не без падману і гвалту з боку праваслаўнага кліру і мясцовай адміністрацыі, паслухмянай цэнтру.

Ужо на першым часе пасля далучэння беларускіх земляў да Расіі некаторыя храмы уніятаў перайшлі да праваслаўных. Так здарылася ў 1794 годзе і з храмам Уваскрасання Хрыстова (Мінск), які пасля вымананага ў наступныя два гады рамонт стаў называцца Кацярынінскім праваслаўным саборам.

Леанід Лыч.

УНІЯЦТВА Ў ЛЁСЕ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА

6. ЧУЖАЯ СЯРОД СВАІХ

Самыя трагічныя для уніяцтва дні надышлі з далучэннем Беларусі да Расіі ў выніку трох падзелаў Рэчы Паспалітай. Цяпер у вернікаў гэтай канфесіі замест аднаго злосніка — каталіцкага касцёла з'явіўся другі, не менш небяспечны — праваслаўная царква. Першы злоснік не мірыўся з уніяцтвам за захаванне ім усходняга абраду, а другі — за яго адданасць заходнім догмам. Дзівішся, адкуль толькі моц бралася ва уніятаў у адстойванні сваіх рэлігійных традыцый, на якія рабілі замах такія дзве магутныя канфесіі. Прычыну такой з'явы трэба шукаць у адданасці вернікаў уніяцтва рэлігіі сваіх бацькоў. Не будзь такой адданасці, уніяцтва не дажыло б да падзелу Рэчы Паспалітай, а дажыўшы, не працягнула б і аднаго-двух дзесяткаў гадоў, ужо апынуўшыся пад уціскам дзяржаўнай Рускай праваслаўнай царквы.

Расійская імператрыца Кацярына II і самая блізкая да яе прадстаўнікі высокіх свецкіх і духоўных колаў разумелі, што такую масавую і доволі ўжо традыцыйную для беларусаў і ўкраінцаў з'яву, як уніяцтва, ніяк нельга было ігнараваць. Выступаць адкрыта і рашуча супраць яго не выпадала з-за рэзка адмоўнай рэакцыі Еўропы на факт падзелу Рэчы Паспалітай трыма самымі магутнымі на той час імператарамі.

Каб выпрацаваць ва ўсіх адносінах прадуманую палітыку ў дачыненні да уніятаў, Кацярына II распарадзілася даць указанне вядомаму рускаму дваранскаму гісторыку і археографу, кіраўніку Маскоўскага архіва Калегіі замежных спраў Мікалаю Бантыш-Каменскаму (1737—1814) сабраць аб гэтым неабходныя звесткі. У жніўні 1796 года такія звесткі ўжо былі сістэматызаваны і ўхвалены, "але толькі праз 10 год пасля смерці царыцы наступіў "найвышэйшы дазвол" на выданне працы Бантыш-Каменскага з гісторыі вуніі з наданнем брылянтавага пярсцёнка ад імператара".

Відаць, не спыталіся з надрукаваннем такой кнігі таму, што не ўсе лічылі крайне неабходным бавіць марна час на вывучэнне з'явы, якую можна вырашыць адным росчыркам пяра. Гэта калі уніяты жылі ў іншай дзяржаве, тады меліся цяжкасці схіліць іх адмовіцца ад сваёй веры і прыкніць да чужой. Цяпер жа становіцца карэнным чынам змянілася. Нягледзячы на сваё абяцанне шанавання мясцовых звычаяў, Кацярына II з велізарнай згоды і пры падтрымцы права-

задавальняла Рускую праваслаўную царкву. Віноўніку падобнай перашкоды пагражала суровае пакаранне, бо нават самая нязначная з іх кваліфікавалася як крымінальнае злачынства. Звяртае на сябе ўвагу і такі факт, як прыняцце дзяржавай шэрага прадлісанняў аб забароне уніяцкім святарам схіляць у сваю веру праваслаўных. Відаць, такое мела месца, бо інакш навошта ўводзіць забарону? А вось што і з далучэннем беларускіх земляў да Расіі здараліся выпадкі пераходу праваслаўных ва уніяцкую веру, лішні раз даказвае, што для такой канфесійнай метамарфозы не характэрным быў прымус. Лагічна падумаць, што забаронай схілення праваслаўных ва уніяцтва царскі ўрад свечасова паклапаціўся аб тым, каб не дапусціць распаўсюджвання такой непажаданай для яго з'явы ўжо на карэнных рускіх землях.

Азнаямленне з літаратурай аб дзейнасці грэка-каталіцкай царквы ў канцы XVIII — першых дзесяцігоддзях XIX стагоддзя ставіць пад вялікае сумненне сцвярджэнні некаторых рускіх дарэвалюцыйных гісторыкаў, што ў той час назіраўся добраахвотны масавы пераход беларускіх уніятаў у праваслаўе. Зразумела, ён не мог ажыццяўляцца скрозь толькі пад прымусам, але што перамене веравызнання папярэднічала сур'ёзная, да дробязяў прадуманая ідэалагічная апрацоўка праваслаўнымі святарамі людзей уніяцкай веры — гэта неасспрэчаны факт. Сітуацыю, якая складалася неўзабаве пасля другога падзелу Рэчы Паспалітай, так характарызуе добры знаўца гісторыі рэлігіі Мікалай Нікольскі (1877—1959): "Сярод сялян была пушчана чутка, што за прыняцце праваслаўя іх адбяруць ад паню (польскай). — Л. Л.) і перададуць у казну, — а становіцца дзяржаўных сялян было лягчэйшае за памешчыцкіх. Паню папярэдзілі афіцыйна, што ўсялякае супрацьдзеянне з іх боку будзе кваліфікавана як крымінальнае злачынства і выкліча за сабой аддачу пад суд і севестр маенткаў. Свецкім уладам — генерал-губернатару, губернарарам і земскай паліцыі — было прадлісана (указам Кацярыны II ад 22 красавіка 1794 года. — Л. Л.) аказаць духоўным уладам "усялякую дапамогу і абарону"... Губернатары дзейнічалі проста, праз "пераканавую парадку" уніяцкаму духавенству далучыцца разам з прыхаджанамі да праваслаўя, а незгодных папоў арыштоўвалі і высылялі; у адных мясцовасцях уніяцкія папы дыпламатычна згаджаліся і з тым займалі пазіцыю чакання, а

адысці ад апошняга. Праўда, на гэтым шляху ўзнікнуць досыць сур'ёзныя перашкоды: волю імператара зусім не пажадае выконваць праваслаўнае духавенства. Сярод іх заўсёды было шмат прыхільнікаў самых жорсткіх метадаў абыходжання з грэка-каталікамі. Такімі прыкладамі багатая гісторыя рэлігійнага жыцця на Беларусі.

Так, калі задумалі ўніятаў вёскі Нача на Барысаўшчыне перавесці ў праваслаўныя, сюды 23 чэрвеня 1795 года прыслалі прыстава Барысаўскай акругі Івана Цісаву, двух праваслаўных папоў і некалькі жаўнераў. Натуральна, не паслухацца іх ніяк не выпадала: такая сілішча на баку праваслаўных! Не даў запалохаць сябе толькі уніяцкі святар Аляксандр Самовіч, які пасля забароны збірацца ў царкве стаў праціў службу ў гуме аднаго з недалёка размешчаных ад Нача засценкаў. Неўзабаве сюды сталі сыходзіцца ўсе яго былыя уніяцкія парафіяне. Давялося ўмяшчацца суду, якому ад сялян было заяўлена, што іх гвалтам далучылі да праваслаўя. Вось чаму на перыяд судовага разгляду справы ў сем'ях прымуся далучаных да праваслаўнай царквы сялян мелася 29 нехрышчонах дзяцей і 9 чалавек пахавана без адпявання ў храме. Суду не ўдалося выбіць у сялян згоду зноў вярнуцца ў праваслаўе, як у адказ на такое супраціўленне 9 сялян у уніяцкага святара Аляксандра Самовіча арыштавалі, а над ахрышчанымі па-уніяцку дзецьмі здзейснілі аналагічны праваслаўны абрад. Праўда, неўзабаве арыштаваных па ўказанні Мінскага губернскага праўлення вызвалілі, чаму садзейнічалі адпаведныя дэмакратычныя перамены ў рэлігійным жыцці краіны. Уніяты так асмялелі, што нават скаргу на імя самога цара Паўла I паслалі ў снежні 1796 года. Пазней у іх з'явілася нагода ўвайсці ў непасрэдны кантакт з імператарам, калі ён у час наведвання Беларусі завітаў 8 мая 1797 года разам з сынамі Аляксандрам і Канстанцінам на начлег у Начу. Але цар у самой падачы заявы ад імя прыхаджан убачыў небяспечнае злачынства і аддаў загад арыштаваць трох сялян, а ў Начу накіраваць роту "гренадэр для прекрашчання беспакоества, прыходзячых от прежде бывших униатов противу благочестивой церкви, после того как они раньше присоединились было к оной." Кожнаму з трох арыштаваных сялян прысуджалася нанесці па пяцьдзятку удараў бізуном і вырваць ноздры. Пасля гэтага жыхары Нача згадзіліся далучыцца да праваслаўнай царквы, што дало падставы Мін-

ПІСЬМЫ З-ЗА МЯЖЫ

СПАДЗЯЮСЯ
І МАЛЮСЯ

Паважаны рэдактар!
Чытаў «Голас Радзімы» № 39, і мне кінуўся ў вочы заглавак «Дабрачыннасць», пад якім здымкі паказваюць будову пасёлка «Дружны» нямецкай дабрачыннай арганізацыі «Дамы замест Чарнобыля». Тут у нас, у Вялікабрытаніі, таксама добрыя людзі пра лёс многіх пакутнага беларускага народа не забываюцца, а ў меру магчымасці жадаюць памагаць. У каталіцкім тыднёвіку «The Universe» змешчана вестка (якую залучаю), дзе пішацца, што каталіцкі клуб моладзі св. Патрыка ў Ньюпорт Валія змог сабраць 17 грузавікоў медычных і іншых прыладаў і даставіць іх у Мінск як падарунак ад дабрачыннай брытанскай арганізацыі «Фонд дзіцячым ахвярам чарнобыльскай аварыі».

Пажаданым было б, каб не толькі дабрачынныя арганізацыі заходніх

дзяржаў стараліся памагаць беларускаму народу, а таксама іхнія ўрады. На жаль, да гэтае пары такой дапамогі не бачна. Паўстае пытанне, чаму? Як вядома, да гэтае пары Беларусь не прынята ў эканамічны Еўрапейскі саюз, які змог бы больш памагчы беларускай эканоміцы. Беларусь не выйшла на вольны рынак, а надалей трымаецца старой савецкай эканамічнай палітыкі. Гэтая палітыка вядзе Беларусь да ізаляцыі ад Захаду.

Беларускі ўрад павінен змяніць палітыку «ход на Усход», а пачаць навітваць больш цесна з эканамічнымі і палітычнымі сувязі з заходнімі дзяржавамі. Расія сама перажывае эканамічны і палітычны крызіс, таму яна Беларусі многа ў чым не зможа памагчы.

Спадзяюся і малюся, што пры Боскай помачы прыйдзе час, калі беларускі народ перастае дзяліць сябе па рэлігійных канфесіях, а аб'яднаецца і пачне адбудоўваць незалежную Беларусь на ўзор заходніх дэмакратычных дзяржаў.

С. БУДКЕВІЧ.

Англія.

ШАНОЎНАЯ РЕДАКЦЫЯ!

Пасылаючы гэтыя ўспаміны, выконваю свой чалавечы доўг, які многія гады вісеў на душы. Цяпер справа за вамі. Апублікуйце, калі ласка: людзі павінны ведаць такое, каб не варочацца ў тыя часы (Божа, ратуй Беларусь).

РЭКВІЕМ НЕВЯДОМАМУ ДЗІЦЦАЦІ

Было гэта зімою 1940/41 гадоў. Я, тады шасцігадовы хлапчук, жыў з бацькамі ў Баранавічах. Аднойчы мы з маткаю апынуліся па нейкай справе на чыгуначнай станцыі. Памятаю, быў сонечны і марозны, вельмі халодны дзень. На станцыі я адразу адчуў нейкую напружанасць усіх дарослых, якія знаходзіліся там. Усе паглядалі на таварны цягнік, што стаяў на дальніх пуцях. З акенцаў пад самым дахам вагонаў выбівалася пара, а ў марозным паветры над цягніком насіўся людскі гоман.

«На Сібір... вязуць... людзей...» — чуліся навакол прыглушаныя словы. І раптам мы ўбачылі... Між пуцямі крохчэй вайсковы і нёс пад пахаю штыўны трупік маленькай, мо трохгадовай, дзяўчынькі. Залатыя валасы, перавязаныя блакітнай стужкай, гойдаліся ў такт крокам. Усе знямелі. «Людцы мае, што ж гэта робіцца!» — загаласіла мая маці, а за ёю і іншыя жанчыны. «Маўчыце, бабы, калі самі не хочаце там апынуцца, — сказаў немалады чыгуначнік. — Гэта вязуць ворагаў народа...»

Я ўпершыню ўбачыў смерць у такім абліччы. Да гэтага смерць была нечым

таемным і ўзвышаным, яна была акружана вялікаю павагаю. Да дзярэй, за якімі ляжаў нябожчык, пасыпалася сцяжка з яловых галінак, нябожчыкаў вазілі тады на чорным катафалку, і ўсе, хто сустракаўся па дарозе, знімали шапкі, хрысціліся; памерлых адпявалі ў царкве ці ў касцёле.

Пазней, у час вайны і акупацыі, я ўбачыў і іншыя жудасныя карціны, але гэтая засталася найбольшым узрушэннем не толькі дзяцінства, але і ўсяго жыцця. Мо таму, што гэта было не ў часе вайны?

І падумалася цяпер: тая дзяўчынька, ці яна не тое «дзіця Дастаеўскага», слязінкі якога не вартае ўсё шчасце свету? Задзьмухнулі слабы агеньчык жыцця, якое толькі пачалося, парвалі нітаку часоў. Не было ў яе ні дзяцей, ні ўнукаў, і невядома, ці застаўся ў жывых хто з родных, каб памянуць і аплакаць яе на Дзяды. Дык няхай мо гэтыя некалькі радкоў будучы рэквіемам па загубленай нявінай душы. Памянем, людзі, Невядомае Дзіця.

Альберт МІТЭР.

г. Новасібірск.

МІЛАСЭРНАСЦЬ

З КЛОПАТАМ ПРА
АБЯЗДОЛЕННЫХ

Дзякуючы намаганням рэспубліканскага недзяржаўнага дабрачыннага фонду «Дзецім Чарнобыля» ў Жлобіне на базе арэнднага прадпрыемства «Рэстаран «Космас» пачала дзейнічаць першая ў раёне дабрачынная сталовая для бедных. Гэтая падзея прайшла адзіпалю, без урачыстых прамоў. Запомніліся хіба толькі з любоўю сервіраваныя столікі ды ўдзячныя вочы віноўнікаў гэтага мерапрыемства — састарэлых людзей, інвалідаў, якія разам з праваслаўным свяшчэннікам айцом Барысам у сваёй агульнай малітве дзякавалі Богу за аказаную ім міласэрнасць.

Задаволенасць добрым, пачаткам справы можна было заўважыць і ў вачах асноўнага арганізатара гэтай акцыі старшыні Жлобінскага аддзялення згаданага дабрачыннага фонду Геннадзя Вараб'ёва. У нашай размове ён адзначыў:

— Па лініі нашага фонду гэта ўжо другая ў Беларусі падобная дабрачынная сталовая. Першая была адкрыта каля года таму ў Мінску і вось цяпер — у Жлобіне. Асноўныя фінансавыя выдаткі на сябе бярэ, канешне, фонд, але ў такой справе без мясцовых

спонсараў не абыходзіцца. І добрых слоў у свой адрас ужо заслужылі мясцовы мясакамбінат (дырэктар С. Кузьмяноў), саўгас-камбінат «Ніва» (генеральны дырэктар А. Кадзет) і, зразумела, рэстаран «Космас», на які ўскладзены немалыя клопаты. Садзейнічаў нашай справе і старшыня гарсавета дэпутатаў В. Байкачоў. У далейшым мы спадзяемся, што да гэтай дабрачыннай акцыі па меры сваіх магчымасцей далучацца іншыя мясцовыя прадпрыемствы, арганізацыі, бізнесмены, рэлігійныя абшчыны.

Дапаўняючы сказанае Генадзем Вараб'ёвым, дададзім, што такая падтрымка вельмі будзе да месца, бо падобныя дабрачынныя абеды будучы штотдзённымі за выключэннем суботы і нядзелі ды святочных дзён. Колькасць тых, хто будзе харчавацца ў сталовай адначасова, складзе з цягам часу не менш шасцідзясяці чалавек (пакуль у арганізатараў хапіла моцы на сорок пяць чалавек). Ды не лішнім будзе і нейкі транспарт, каб дастаўляць да месца старых людзей з аддаленых куткоў горада.

Мікалай ШУКАНАЎ.

ВЯРТАННЕ
НА РАДЗІМУ
«РАЗВІТАННЯ
З РАДЗІМАЙ»

Кароль Залускі і яго родны брат Іва жывуць у Англіі. Цікавацца музыкай, іграюць на фартэп'яна. Нядаўна сярод аматараў класічнага стылю з'явіўся іх супольны дыск пад нечаканай для беларуса (ды і англічаніна) назвай: «Музыка дынастыі Агінскіх». На ім запісаны 18 паланезаў Міхала Клеафаса Агінскага (1765—1833), нацюрны, мазуркі і марш яго ўнука, сына адной з дачок Міхала, Кароля Бернарда Залускага (1834—1919). Выконвае ж іх творы Іва Залускі.

Чым жа тлумачыцца такая цікавасць да кампазітараў, з якіх першы доўгі час жыў у Беларусі, у маёнтку Залессе каля Смаргоні, а другі, верагодна, нарадзіўся там? Ды тым, што Кароль і Іва Залускі — прамыя нашчадкі легендарнага аўтара паланезаў «Развітанне з радзімай». Кароль рашыў прысвяціць яму сваю англамоўную кніжку, доўга і ўпарта збірае пра яго матэрыялы па ўсёй Еўропе — ад Масквы да Парыжа. Зразумела, што не мог ён не наведваць радзіму сваіх продкаў (Агінскія першапачаткова мелі беларускае прозвішча Глушонак), радзіму чароўнага паланеза. Пабываў у Залессі, у Мінску, у Барысаве, дзе высвятляў магчымасці экспарту ў Англію мясцовых піяніна. Паездцы садзейнічаў пасол Беларусі ў Вялікабрытаніі Уладзімір Шчасны, а дабрадзеем паездкі выступіла спадарыня Ала Атрошчанка, якая з беларускага боку ўзначальвае фірму «Лондан—Мінск».

У Мінску, у Акадэміі музыкі і Нацыянальным навукова-асветным цэнтры імя Ф. Скарыны, адбыліся сустрэчы гасця з беларускай навуковай і творчай грамадскасцю. Вялікі размовы з Волгай Дадзімавай і Віктарам Скоробагатавым пра будучыя гастролі ў Англіі лепшых беларускіх выканаўцаў — з тым каб выручаныя грошы пайшлі праз Фонд

Агінскага на аднаўленне Залесся. І, вядома ж, гучала музыка — і ў непасрэдным выкананні, і ў відэазапісах. Госць быў здзіўлены.

— Чаму ў Польшчы амаль не ведаюць Агінскага, а тут яго так любяць і паважаюць?

Субяседнікі растлумачылі: тут карані як самога Агінскага, так і яго музыкі. Да таго ж ён быў «сепаратыстам» Вялікага Княства Літоўскага (у яго гістарычным сэнсе), патрыётам сваёй радзімы, што адбілася і ў палітычнай дзейнасці, і ў музыцы.

Развітваючыся, Кароль Залускі абяцаў, што ў яго англійскай кніжцы пра Агінскага з'явіцца новы раздзел — беларускі. Самы цікавы.

Наталля МАРЦЫНКЕВІЧ,
рэферэнт МАБ.

НА ЗДЫМКАХ: Кароль ЗАЛУСКІ ў Скарынаўскім цэнтры; нашчадак роду Агінскіх Кароль ЗАЛУСКІ.

У МАГІЛЁўСКОЙ ПАЛОНІІ

Дом польскай культуры зрабілі з старога будынка ў горадзе Магілёве польскія будаўнікі з Кракава. Гэта была ініцыятыва Магілёўскага гарадскога аддзела Саюза палякаў, а сродкі дала «Вспульнота польска» — грамадская арганізацыя Польшчы, якая аплэкуецца сваімі суайчыннікамі за мяжой. Тут плануецца размясціць аптэку, магазін, кафэ з польскай кухняй, невялікі атэль і выставачную залу, у якой, дарэчы, ужо размяшчалася дакументальная фотазэкспазіцыя, што разказвала аб гісторыі Польшчы.

НА ЗДЫМКУ: так выглядае «Дом польскі» ў Магілёве.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛНА.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Сяргей ГРАХОЎСКІ

ЗАГАДКАВЫ ЛЁС

Я шукаю дарогу і сцэжку
І ніяк не здолею знайсці,
Каб дзіцячую ўспомніць усмешку
І слязінку ў суровым жыцці.
Пагубляў, параскідваў, растраціў,
Што знаходзіў, бяроў і любіў,
І не ўспомню, — на фэсце ці свяце
Быў калі ці ніколі не быў.
За туманам гадоў засталася
Срэбра росных і зорных начэй
І жаданне, каб золька восені
З даўняй памяці знікла хутчэй.
Узнікалі, знікалі абліччы
У сваёй і ў чужой старане,
Толькі болей ніхто не пакліча
І не ўспомніць ніколі мяне.
Да былога хачу дакрануцца
І паклікаць сяброў праз гады,
У юнацтва і сталасць вярнуцца,
Не мінаючы нават бяды.

На няўдачы я не наракаю,

Больш нічога не хочацца мець.
Ну а што я дагтуль шукаю,
Нават сам не магу зразумець.
У апошніх гадоў завярсе,
У надзеях, часцей у журбе,
Як загадкавы лёс Беларусі,
Разгадаць не здолею сябе.

15/XI—96.

ПАКАЯННЕ

Дарагая! Ну вось мы з табой і сівыя,
Дачакаліся ўнукаў, а шчасця чакаем
дарма.
За акном то дажджы, то завея завые,
То пастукае ў шыбу сівая зіма.
Мы былі удваіх пад захмараным небам,
Нам здавалася — шчасця з гарчынкай
стае,
Як настывае пайкі казённага хлеба,
Як усмешкі, як горкай слязінкі твае.
Мы чакалі сустрач, а ліхія разлукі
Чарадою адна за другою ішлі.
Сэрца сэрца шукала, а кволя рукі
Нечакана настывілы рукі знайшлі.

Маладосць нечакана ўваходзіла
ў сталасць,
І з паўслова душа разумела душу.
На апошнім вітку нам добра нестывала...
Я і суд над сабой, і расправу вяршу,
І караю сябе за пралікі і страты
І за тое, што ў горы адзін вінаваты.
Нас калісьці лічылі шчаслівымі ў свеце:
Запрашалі ў госці, збіраліся ў нас.
Мы любілі дзяцей, шанавалі нас дзеці,
А з гадамі і гэты агеньчык пагас.
На апошняй вярсе, на апошнім парозе
Сэрцу сэрца патрэбна, рука —

саслабелай руцэ,
Каб у згодзе прайсці, што яшчэ засталася,
Покуль разам не знікнем у вечнай рацэ.
Ты прыйшла на зямлю
пад Каляднаю зоркай.
Я цябе не збярог. Нас не мілуе лёс.
Як цяпер ні балюча, ні цяжка, ні горка,
Ты ўсё церпіш адна і маўчыш, як Хрыстос.
Дай Табе, Усывышні, хоць трошачкі
шчасця,
Без трывог, і пакут, і бяссонных начэй,
Каб яшчэ пратрымацца, каб разам
не ўпасці,
Покуль нашым унукам не стане лягчэй.
Божа, дай Табе сілы да новага веку,
Як святому няскоранаму Чалавеку.

6/1—94 г.

ЗМАН

Хлусяць толькі адны нягоднікі.
Ф. М. Дастаеўскі.

Навучаны ашукваць і хлусіць
Стараецца, каб верылі падману,
Каб пелі, калі трэба галасіць,
Каб дзякаваў за ласку абабранны,

Бо хлусяць, як хлусілі з веку ў век,
Сілком у "шчасце" гоняць зацугляных
І на знявагу, і на здэк
Да скону з нараджэння пакараных.

Даверлівы агледзіцца пасля,
Што ён лісліва ашуканы,
Пакуль не атрымае кухталы
Заместа абяцанай боскай манны.

Ашукваюць сумленных гандляры,
Бо маюць прагу, спрыт і шанцы.
Мінае ўсё. Балойце да пары,
Пакуль не трапіце у пекла, ашуканцы.

26/X—96.

І СЛОВА НЕ МОЎКНЕ, НЕ ЦІХНЕ, НЕ ГАСНЕ...

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

ўспрымаецца як чытальнік до-
сыць разумны, каб марна рас-
трачваць эмоцыі, і даволі чулы,
каб не ўзгарэцца ад выказанага
ў радку пазтам настрою. Я зго-
дны з той дамай за пультам гу-
казяпісу: сапраўды, гэта фір-
меннае імя на радыё — "Марыя
Захарэвіч". Яго ведаюць тысячы
і тысячы слухачоў. Яе голас до-
бра знаёмы многім, яго чкаюць
людзі, настройваючы прыёмнікі
на хвалю Беларускага радыё.

Яшчэ больш высокую рэпута-
цыю мае Марыя Георгіеўна там,
у ваколіцах ненагляднай красы
возера Нарач. Адзін купальвец
падарываў мне такі апавяд:

— Ведаеш, аднаго разу мы...
ну купалаўцы... неяк усе разам
і згодна адчулі, што наш тэатр...
мо і сапраўды лепшы ў свеце.
Выязджалі з гастролямі высту-
памі ў Мядзел. Божачка, які
гром грывеў у небе ад Баторына
да Мясра! Маляўніча папрыбі-
раныя бабы, мажныя мужыкі, як
той казаў, з мазалямі на руках
так зазартліліся пляскаць у ладкі
— небу горача. А з'явіцца на
падмостках Маша, дык апладыс-
менты і аглушыць моццу. Зям-
лячка. Дзяўчо з Навасёлка. З
тутэйшых бароў. Тутака немаўля
і голас падала, галасістая, матка
казала. На ўсю Беларусь мела
абазвалася: чуецца, артыстка на-
радзілася! Дык не, ты пакуль
расцеш, і карову даглядай, і га-
род прапалоце ўпраўся, і касой
памахай на тым лузе мурож-
ным... Падрасла — глядзі ты на
яе, сам жог наказаў, значыцца,
будзе наваселькаўская Маш-
ка актрысай, во! Ат, няма чаго
казаць, дарма ў найлепшы ў
свеце тэатр не ўзляі б. І на якую
арбіту ўзляцела: лепшая ў леп-
шых... Га!

Слухаю акцёрскі апавяд і пры-
гадваю выпадкі, калі сам пасля
якога спектакля або ў пісьмен-
ніцкім клубе, дзе яна выступае
на нашых вечарынах, адчуваю
памкненне падысці, падзяка-
ваць, пацалаваць удзячна руку
Марыі Георгіеўне. Ды толькі...
Пачакайце, вось яшчэ прыгад-
ваецца, як заезджы з далёкага
замежжа беларус, заўважыўшы
гурт прыхарошаных артыстаў,
якія крочылі праз пісьменніцкі
натоўп у фая, спытаў, ці няма
сярод іх Марылі Захарэвіч, якую
ён слухае па радыё ў сваім за-
акіяніскім Кліўлендзе. А вунь яна
— у цёмнаватым, з квяцістым
шэлеп на плячах.

— Самая сціплая з усіх актрыс,
перад якімі я пакланяўся і пакла-
няюся, — сказаў наш госць пасля
вечарыны, паспеўшы пацалаваць
ёй руку і ўзрушана падзякаваць
"за вашага Багдановіча" (а Баг-
дановіч у вуснах актрысы і
сапраўды гучыць "ейным Багдан-
овічам", калі яна дэкламуе: "Ім

не пабачыць роднай хаты..." ці
"Ёсць на свеце такія бадзяткі...").
Сціплая... Мабыць, справядлі-
ва кажуць знаўцы, што шчыра
сардэчнасць чалавека загадвае
яму быць сціплым, не выхваляю-
ца і не фанабэрыцца. Сціпласць
у адносінах душы тое ж самае,
што сарамлівасць у адносінах да
цела. Ну а само акцёрскае пры-
званне ці не мае ў сабе такога
рухавіка, як прага агульнага пры-
знання, жаданне вылучыцца,
прывабіць, нат захапіць! А гэта ў
каго як. У прагнага да славы бярэ
верх фатаўство, ён пачынае
рысавацца і там, дзе, бадай, ня-
ма ніякай патрэбы, кіруючыся
падказкамі свайго хітра вытан-
чанага розуму. Сціплы, той цал-
кам давярае свайму відущаму
сэрцу і чуйнай душы.

Калі М. Захарэвіч выходзіць на
паклон гледачам, калі прымае
кветкі ад паклоннікаў, бачыш,
што і ёй дарагія знакі пашаны да
яе творчай працы. А сам наблі-
зіцца і раптам затрымліваецца:
ці патрэбны ёй твае пахвальныя
словы, ёй, заўсёды нібы зася-
роджанай на якойсьці сваёй
думцы, сваім настроі. Ветлівая
яе ўсмешка забараняе табе вы-
дыгаць і рассыпацца камплімен-
тамі перад ёю. Кажуць, неда-
ступнасць жанчыны наогул — ці
не самае шыкоўнае ўбрэнне,
якое падкрэслівае яе душэўнае
характэра. Мо інтуітыўна таго
прытрымліваецца і Марыя За-
харэвіч.

Такое сціплае зіхаценне тале-
навітай прыроды праменілася яшчэ
ў аднаго выхадца з Нарачанскага
краю — у Максіма Танка. Зям-
лячка.

Жэня Скурко з
Пількаўшчыны. Зграбная фігура,
велічная паходка лёгкай постаці,
адкрыты твар з чубатай хваляй
валасоў над імбом, азёрнага
блакіту вочы, у якіх іскрыцца
сонечны водбліск. Паэт (звялікай
літары), — чаму б і не пакара-
вацца! А Яўген Іванавіч непры-
мусова і натуральна трымаўся
цнатліва сціпла ў чарадзе
лаўрэатаў, "жывых класікаў",
прэтэндэнтаў на вышэйшыя
ўзнагароды і званні. Цяпер яны
штосьці пабяжлі, а то было
тоўпіліся ля начальніцкіх
прыёмных.

Адкуль жа ў нарачанскіх ту-
тэйшых гэтая па-шляхецку пры-
родная далікатнасць, ці не на
ўзроўні генетычнай спадчы-
насці? Аднакроць я закрунуў
гэтую тэму і пачуў ад Марыі
Георгіеўны напалову жартаў-
лівае тлумачэнне. Яна ўпэўнена:
чалавек — сумарная істота і
складаецца з розных фактараў,
першымі сярод якіх спрадвечу
былі і застаюцца бацькі, мам-
ка-карміцелька, месца і час на-
раджэння, паветра і надвор'е,

святло і гук, ежа і адзенне...
Воля і манера паводзін, нават
тэмперамент — гэта непазбежна-
е наступства памянёных
фактараў. Унутраным слыхам
Маша Захарэвіч і дасюль чуе
матчын спеў... яе рот помніць
смак бацькоўскага брэхана, які
вымаюць з печы, нібы цёплы
дыск жнівеньскага сонца, ад
якога святлее ў хаце... За шыба-
мі гарадской кватэры ёй здаецца
часам напеў берасцянага пас-
тушынага рога... А хваёвыя вяр-
шаліны бачацца ёй ажно сінімі,
якімі яны бываюць там, ля Нарачы,
дзе высіяцца векавыя мач-
тавыя сосны... Духмяная аблога,
зарослая піжмай... Раскіданыя
па сенажаці копы і стагі парыва-
лага сена... І жураўліны вырай
шнуралі ў небе, і тое развіталь-
нае "курлы-курлы"... Паэт па-
добны настрой выказаў радком:
"Яны са мной — і мною сталі".

Я здагадваюся, што і М. За-
харэвіч, мабыць, адчувае гэта,
бо галасы і гукі... маляўнічасць
красак і пошум дубровы... з ма-
ленства ўсё роднае, нібы музыка
тваёй душы, уліваетца ў рух, у
плынь і ў ток крыві, прымуша-
ючы трымцець тымі ўражаннямі
дзяцінства тваё сэрца. І — голас.
Яе голас — актрысы Марыі За-
харэвіч.

Мажліва і яе акцёрская інды-
відуальнасць вызначаецца гэ-
тым. Скажы мне, якія песні спя-
валі над тваёй калыскай, ад якога
карава ядрэзаў табе брат лусту
вясельнага пірага, хто першы
падсадыў цябе на каня... Скажы,
родам з якога дзяцінства ты, і я
зразумею прыроду твайго ар-
тыстычнага почырку, прыроду
мастакіўскай асобы.

Я не ўпэўнены, што мы, тэ-
атралы, адразу заўважым тал-
ент М. Захарэвіч. Летаніцы
купалаўскай сцэны ўпершыню
ўпамінаюць яе імя сярод
удзельнікаў спектакля п'ядзе-
сят сёмага года "Пакуль вы ма-
ладыя". Гэта быў і драматургічны
дэбют Івана Мележа. Там, я
помню, вар'іравалася не дужа
новае пытанне: якім варта быць
савецкаму маладому чалавеку,
каб рабіць па заслугах кар'еру і
не пляміць сваё сумленне. Дзей-
нічалі энергічныя, дыпытлівыя, не
застрахаваныя ад жорсткіх па-
мылак персанажы. І Галя
Жураўка актрысы М. Захарэвіч
была па-дзявочы стромкай
прыгажуняй, якая чула перажы-
вае сваркі і рознагалосці ў студ-
дэнцкім асяроддзі. Музыкі яна
не псавала, але і той актрысай,
што цяпер нам вядома, сябе
яшчэ не заяўляла.

— Ой, не кажыце! Я іх усіх і
сама не памятаю, гэтых маіх
Галак ды Ларысак, Ганначак ды

Лізавет, — прызнаецца яна. —
Тады ж наогул было модна, каб
мастак... актрыса... марыла пра
ролю сучасніцы... перадавіка
сацспароніцтва... ахвярнай
патрыёткі... І драматургі давалі
нам такія ролі... "блакітныя"...
Нібы і дзяўчо, але чалавечай
асобы з яе аніак не атрымліва-
ецца...

Мушу прызнацца, што і мне
неяк цямяна ўяўляюцца раней-
шыя Кацярыны ды Ларысы
актрысы М. Захарэвіч у сучас-
ным рэпертуары. Яна паўстае ў
маёй памяці як натхнёны мастак
у характарах, апанаваных бага-
тымі пачуццямі, бывае, і дзіва-
кімі, задзірыстымі або пануры-
мі, пыхлівымі або ласкавымі,
дэспатычнымі або хвалююча
млявымі. Актрыса, якой пат-
рэбны ў ролі гэтыкі... Як бы ска-
заць дакладней? Гэткі пэўны і
адначасова рухавы нораў. Каб
свавольства не аціхала ў ёй. Тады
і ў вачах блісне штосьці шалёнае
(або пшчотнае), і голас застру-
меніць споведдзю-песняй жан-
ночай — ці забубенна хвацкай, ці
набалела маркотнай, ці краналь-
на задумлівай. Або выбухне аг-
ністым маналагам ці тужлівым
прызнаннем. Як прагавіта імкну-
лася чэрпаць поўным прыгар-
шчамі сваю бабскую радасць,
хай сабе і спехам, адным махам,
у салодкай і трывожнай ліхаман-
цы яе Ганна Карпілава ў драме
"Плеч перапелкі" Івана Чыгрына-
ва! Чэрапа і нібы захлыналася ад
п'якучага гора, якое застае яе
знянацку як Божае пакаранне.
Нешта падобнае здарылася і з яе
Машай у "Эшалоне" М. Рош-
чына. Гэтая геранія таксама пра-
гне шчасця ў ваеннае ліхалецце
і разумее жаночую радасць
па-свойму, захоўваючы напус-
кную суровасць, за якой тоіцца
выключна чулая душа. Спагадлі-
вая. Нат лёгка ранімая. Дзіўны
кантраст!

— Але, мне імпаваюць нара-
вістыя характары, у якіх я зна-
ходжу "зачэпку", каб нешта
разварушыць у сабе, здзівіцца,
адкрыць нечаканае, — прызна-
ецца актрыса.

І я распытаю яе, ці гэтымі
"зачэпкамі" тлумачыцца псіха-
лагічная глыбіня яе Зосі Савіч і
Наталлі Фадзееўны ў творах
І. Шамякіна "Сэрца на далоні" і
"І змоўклі птушкі". Мяне ўраж-
валі ў гэтых ролях М. Захарэвіч
яе вочы, поўныя тужлівых слёз,
сутаргава звездзеныя на грудзях
рукі ў кулаках, і гэты інтана-
цыйны фарб ў праявах жаноча-
га прадчування небяспекі, го-
ра, роспачы. Яе Варвару ў "На-
вальніцы" А. Астроўскага наогул
можна было нават толькі слу-
хаць, і перад вамі паўставала

можна
сказаць, песенная душа, і
неўтаймаванае памкненне да
шчасця толькі замацоўваецца ў
ёй пад уражаннем ад лёсу
сяброўкі — Кацярыны Кабано-
вай. Трымайся, Ваня Кудраш!..

Ёй адчуваўна даспадобы дра-
матургічныя тэксты, якія маюць
найменне класічных. Там геранія
жывуць натуральнымі жаночымі
страсцамі, і іхняе каханне
сапраўды расплятае туга спле-
ценае, размякчае скарчанелае,
расхітвае моцныя апоры, раз-
нявольвае забароненае. Не,
актрыса М. Захарэвіч не акцэн-
туе тое, не падкрэслівае апан-
танасць жаночага сэрца, яна ў
вобразе — жыве гэтым. І
пачуццё зіхаціць і раптам ця-
мнее, гасне, каб хвацка ў глы-
біні яе голасу, як то п'юльсе
скрытым болям, то намякае на
свае вольналюбівыя намеры, то
мілагучна афарбуе звычайную
рэпліку акордам мяккай пшчот-
ты, то бязгрэшным тонам паж-
ліцца на сваю адзіноту, то пра-
стадушна заахоўваць недарэчна
баязлівага Адама да мужнага
ўчынку... Такой мне бачыцца яе
Незнаёмая Мона ў "Безыменнай
зорцы" М. Себасцяяна і Раіса
Паўлаўна Гурмыжская ("Лес"
А. Астроўскага), Алена Прата-
сава ў "Дзецях сонца" М. Гор-
кага і Ліза Хрэнава ў даўнім
"Традыцыйным зборы" В. Роза-
ва...

Яе мастацтва не дае нам за-
бываць на тое, што нашы чала-
вечыя гарачыя пачуцці, гарачыя
кроў наша — бы моцны вецер,
ён поўніць ветразі карабля, го-
нячы яго да жаданага берага,
бывае, і пагібелі. Ды без такіх
ветраў не тое, што мы, адзінкі,
заставаліся б п'ячорнымі людзь-
мі, а і чалавечтва марнела б на
ніжніх прыступках культаўры, з
якіх як быццам і валіцца больш
няма куды, і ўзняцца да сонца
немагчыма.

Шчыра прызнаюся: усё тое,
што я гавару пра актрысу
М. Захарэвіч, ажывае ў ва мне,
калі я слухаю сёння яе голас па
радыё. Вось прашалася цела кні-
жная старонка. Паўза — і яна
чытае. Не! Яна спавядаецца рад-
камі Таісы Бондар. Спачатку
ледзь чутна. Грамчэй. І мілагуч-
на: "Ляжыце! Гляджу на сонечны
адбітак у люстры — і сябе не
пазнаю: Ніколі не ліпоса так ад-
крыта Бязмежнае святло ў душы
маю...". Ах, хораша гэта — слу-
хаць голас артыста, які перакон-
вае нас, што гэта ім, артыстам,
зведана: ад моцнага і шчырага
пачуцця бязмежнае святло нам
льецца ў душу!

Дзякуй за тое святло, за тую
надзею на святло сапраўды на-
роднай нашай Машы Захарэвіч!

Барыс БУР'ЯН.

ЯК САМОТНАЯ ЗНІЧКА

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

У 1804 годзе Казімір Ельскі за выканання работы атрымаў ад універсітэта ўзнагароду і ступень кандыдата прыгожых мастацтваў. Але набытых у Вільні ведаў не хапала. Універсітэт не мог даць такую прафесіянальную падрыхтоўку, як сусветна вядомыя мастацкія акадэміі — у Санкт-Пецярбургу, Рыме ці Парыжы. Ельскі марыў паехаць у адну з гэтых навучальных устаноў. Ды дзе ўзяць грошы? На дапамогу прыйшоў выпадак. Знаёмства з вельможнай мецэнаткай Катарынай Броэль-Платар забяспечыла юнаку фінансавую падтрымку. У 1809 годзе Казімір едзе ў Пецярбург, дзе ў той час выкладаў таленавіты Мартас і была свая школа скульптуры ў Мастацкай акадэміі. Тры месяцы правёў Казімір Ельскі ў Пецярбургскай акадэміі мастацтваў. Ён атрымаў магчымасць вучыцца ў такіх знакамітых майстроў, як Ф. Шубін, Ф. Шчадрын, М. Казлоўскі, І. Пракоф'еў, якія вялі заняткі ў скульптурным класе акадэміі. Вучоба ў Пецярбургу не толькі многаму навучыла Ельскага як скульптара, але дала яму магчымасць асэнсаваць сябе як педагога. У далейшым, выкладаючы ва ўніверсітэце, скульптар з Беларусі выкарыстаў метадчыныя прынцыпы педагогічнай сістэмы Мартаса.

Пасля вяртання ў Вільню Казімір Ельскі прадставіў у Рату ўніверсітэта выкананыя за апошнія гады работы. Паспехі таленавітага скульптара былі ўзнагароджаны званнем магістра прыгожых мастацтваў, што дала яму права прэтэндаваць на выкладчыцкае месца ва ўніверсітэце. Састарэлы прафесар Ле Брун, які большую частку года хварэў, ужо не мог весці заняткі, а пасады ад'юнкта ў той час ва ўніверсітэце не знайшлася. Але ўніверсітэце не знайшлася і жадаўшае захавання скульптурнай і жадаўшае правядзі свае зольнасці пене дагэ перамаглі меркантильныя разважання. На працягу трох гадоў (1811—1813) Казімір Ельскі выкладаў ва ўніверсітэце мастацтва скульптуры бясплатна. У 1814 годзе пасля смерці Ле Бруна ён быў нарэшце залічаны на пасаду ад'юнкта. Ельскі вельмі энергічна ўзяўся за рэарганізацыю школы скульптуры. Фактычна да яго яна існавала толькі на паперы. Не было кабінета скульптуры, які так патрэбны не толькі маладым скульптарам, але таксама мастакам, у праграму падрыхтоўкі якіх уваходзіла маляванне нежывых мадэляў, а таксама і гравёрам, якія вучыліся працаваць з глінай і гіпсам. Уладкаванне кабінета скульптуры было справай цяжкай. Копіі твораў знакамітых антычных і заходнеўрапейскіх майстроў каштавалі вельмі дорага, не ўсе можна было зрабіць не месцы, многае даводзілася выпісваць з-за мяжы і з Пецярбурга. Крыху дапамагла калекцыя, пакінутая Ле Брунам, шмат чаго Ельскі зрабіў сам. Фактычна да 1818 года кабінет скульптуры Віленскага ўніверсітэта, дзякуючы намаганням Ельскага, быў ужо амаль уладкаваны. Тут былі копіі статуі Лаакаона, бюсты Станіслава Аўгуста Панятоўскага, Пятра I, графа і графіні Агінскіх, Кацярыны II, прафесараў Віленскага ўніверсітэта і шмат іншых. Казімір Ельскі паступова ўдасканальваў праграму выкладання. Сёння ў рукапісным адзеле бібліятэкі Віленскага ўніверсітэта захоўваецца напісаная ім праца аб неабходнасці спалучэння выкладання скульптуры з іншымі прыгожымі мастацтвамі і навучальным класе год ад года павялічалася. Калі Ельскі афіцыйна стаў выкладчыкам універсітэта, гэты клас наведвала толькі сем чалавек. Але ўжо праз некалькі гадоў іх было больш дваццаці. Сярод навучэнцаў Ельскага былі такія знакамітыя мастакі, як Валенцін Ваньковіч, Міхал Кулеша, Ціт Бычкоўскі і іншыя. Але найлепшым сярод іх быў, безумоўна,

Вінцэнці Смакоўскі, які пасля працягваў вучобу ў Пецярбургскай акадэміі мастацтваў. Менавіта яго бачыў Ельскі сваім будучым спадкаемцам — выкладчыкам класа скульптуры. Дарэчы, Смакоўскі ў час вучобы ў Пецярбургу дапамагаў уладкоўваць кабінет скульптуры — закупляў некаторыя статуі і матэрыялы. Але аб Вінцэнці Смакоўскім, які сёння пакуе што мала вядомы на Беларусі, трэба будзе калісьці расказаць асобна.

Не ўсе вучні, якія наведвалі скульптурны клас, жадалі ў далейшым звязаць свой лёс з мастацтвам скульптуры. Большасць з іх атрымлівала толькі пачатковыя веды, каб затым выкарыстаць іх у сваіх занятках жывалісам, анатоміяй, біялогіяй. Былі і проста аматары, якія хацелі валодаць асновамі скульптурнага мастацтва дзеля моды. Тых, хто абраў прафесію скульптара, з'яўляліся, у пераважнай большасці, выхадцамі з маламаёмнай або ўвогуле беднай шляхты і спадзяваліся такім чынам у далейшым забяспечыць сабе сродкі для існавання.

У Віленскім ўніверсітэце, пачынаючы з 1821 года, праходзілі выставы твораў вучняў і прафесараў аддзялення прыгожых мастацтваў. Ельскі і яго вучні прымалі ў іх актыўны ўдзел. Што ж выстаўляў Ельскі на гэтых паказах? Перш за ўсё, зробленыя ім бюсты прафесараў Віленскага ўніверсітэта. Дарэчы, адным з першых ён зрабіў партрэт свайго настаўніка — Андрэ Ле Бруна. Многія аўдыторыі ўніверсітэта былі ўпрыгожаны работамі выдатнага віленскага скульптара — тут былі не толькі бюсты, статуі, але таксама барэльфы, арнаменты, медальёны і іншыя работы. Многія аўдыторыі зробленыя Ельскім, упрыгожаны каталіцкія касцёлы — касцёл у Краславе, Віленскі кафедральны касцёл і іншыя. Здавалася б, лёс спрыяе таленавітаму майстру. Але хутка ўсё змянілася.

Раскрыццё тайных таварыстваў у Віленскім ўніверсітэце, якое было працягам універсітэцкіх пагромаў, распачатыя яшчэ ў 1829 годзе, значна паўплывала на сітуацыю ў гэтай навучальнай установе. Новы куратар і папачыцель Віленскай навучальнай акругі Навасільцаў, які насцярожліва ставіўся да любой правай самастойнасці прафесараў і выкладчыкаў, імкнуўся перабудаваць саму структуру ўніверсітэта. Ён дамогся адмены выбарнасці рэктара, пачаў перагляд вучэбных праграм, перапрацаваў нават сам статут універсітэта. Неўзабаве ў іншы свет адправіўся Аляксандр I, які даволі ліберальна ставіўся да мясцовых праропольскіх настроеных дзеячаў культуры. На змену яму прыйшоў Мікалай I, які распачаў актыўную русіфікацыю беларускіх і літоўскіх земляў. Лёс Віленскага ўніверсітэта, "гнездышча літоўскаго вольнодумства", як называлі яго русіфікатары, аказаўся пад пагрозай. Першы ўдар быў нанесены па школе скульптуры. Чаму так адбылося — гэта патрабуе дадатковага тлумачэння.

У беларускай навуковай літаратуры (з лёгкай рукі аднаго шануюнага нашага мастацтвазнаўцы) складалася меркаванне, што школа скульптуры, якую ўзначальваў Казімір Ельскі, была закрыта з-за ўдзелу яе вучняў у тайных таварыствах. Нібыта і сам Ельскі неабякава ставіўся да філарэтаў і філаматаў і быў замешаны ў гэтай гучнай справе. Але сярод вучняў класа скульптуры, бадай што, толькі Міхал Кулеша быў у шэрагах кіраўнікоў тайнага таварыства, ды і той наведваў клас скульптуры эпизодычна, больш часу праводзіў у жывапісным класе пад кіраўніцтвам прафесара Рустэма. Не быў замешаны ў справе філарэтаў і сам Ельскі. Сенатар Навасільцаў, якога цяжка "абвінаваціць" у лаплянсці ў адносінах да выкладчыкаў універсітэта і які ўсімі сродкамі "раздзьмухаў" справу аб тайных таварыствах, каб нажыць на ёй палітычны капітал, адзываўся аб Казіміры Ельскім як аб чалавеку

надзвычай ціхім, сціплым, апантаным занятым сваім мастацтвам. Па-за скульптурай гэтага выкладчыка мала што цікавіла.

У справе закрыцця школы скульптуры спрацавала дзве акалічнасці. Перш за ўсё, прычыны гэтага трэба шукаць, на мой погляд, у палітыцы расійскага ўрада адносна касцёла. Менавіта ў сярэдзіне 20-х гадоў гвалтоўна пачынаецца наступленне царызму на тую пазіцыю, якая займаў касцёл на Беларусі. Ужо ў 1828 годзе пачынаюць закрывацца кляштары, касцёлы і капліцы пераўладкоўваюцца на праваслаўныя цэрквы. Скульптура, якая была адным з галоўных элементаў упрыгажэння каталіцкіх храмаў, у гэтых умовах апынулася па-за межамі палітычных сімпатый расійскіх улад. Адначасова з Віленскай была закрыта і Варшаўская школа скульптуры. Цяпер атрымаць падрыхтоўку ў гэтай галіне мастацтва можна было толькі ў Пецярбургскай акадэміі мастацтваў, а там адсутнічала праграма па духоўнай скульптуры. Такім чынам, улады пазбаўлялі каталіцкі касцёл магчымасці ўпрыгожваць свае храмы работамі мясцовых прафесіяналаў. У справе закрыцця Віленскай школы скульптуры адыграла сваю ролю, як гэта ні дзіўна, і памкненне Ельскага павысіць узровень выкладання. Маўляў, не высювайся — не будучы чапаць. У 1825 годзе Ельскі падаў на імя Навасільцава і ўніверсітэцкай рады прашэнне аб прадастаўленні яму замеснага вандроўкі. Для атрымання звання прафесара, на якое ён даўно мог прэтэндаваць, Ельскаму не хапала толькі паўнаважнасці земнага вучобы, лепш за ўсё ў Рыме. Як выкладчык універсітэта, як пераможца яшчэ ў студэнцкія часы некалькіх конкурсаў, ён меў поўнае права на такую вандроўку. Акрамя таго, Ельскі прасіў павялічыць асігнаванні на ўтрыманне класа скульптуры, на павялічэнне экспанатаў у скульптурным кабінэце. Прашэнне Ельскага было пададзена Навасільцавым на разгляд Мікалая I. Магчыма, каб не ініцыятыва віленскага скульптара, ягонага школа ціха пражыла б яшчэ некалькі гадоў. Але зварот Навасільцава да цара вырашыў справа. На прашэнні Ельскага Мікалай наклаў сваю рэзалюцыю: школу скульптуры закрыць "за ненадобнасцю". Не дапамаглі ні просьбы Ельскага, ні хадаініцтва самога Навасільцава — у 1826 годзе скульптурны клас быў закрыты.

Ельскі пакуе што застаўся ва ўніверсітэце — захавальнікам кабінета скульптуры і разьбы, але ўжо не выкладаў. У 1832 годзе, калі Віленскі ўніверсітэт быў закрыты, таленавіты скульптар застаўся без сродкаў да існавання. У 1833 годзе ён беспаспяхова прасіў аб месцы выкладчыка ў Кракаўскім ўніверсітэце. Але Кракаў быў тады аўстрыйскім, а памянцье грамадзянства было справай складанай.

Жыццё, якое бліскуча пачалося, скончылася бясплатна. Апошнія гады Казімір Ельскі правёў у галечы. Сродкі для існавання ён знаходзіў, будуючы паравыя млыны і падзячы ангельскія кухні ў дамах мясцовай шляхты і мяшчан. Памёр наш зямляк у 1867 годзе ў Вільні. Праз усё жыццё Казімір Ельскі пранёс захваленне мастацтвам скульптуры, нават калі ўжо не было надзеі, ён марыў аб адкрыцці школы разьбы і скульптуры ў Вільні. Але неаднаразовыя спробы зрабіць гэта засталіся безвыніковымі.

Лёс Казіміра Ельскага — тыповы прыклад становішча таленавітага беларускага майстра ў Расійскай імперыі. Гэтым жа шляхам прайшлі Паўлюк Багрын, Ян Чачот, Вінцэнці Дунін-Марцінкевіч і дзесяткі іншых паэтаў, мастакоў, музыкантаў. Руінаванне самабытнасці беларускай нацыі, як і літоўскай, польскай, ды і іншых "інародчых", было справай звычайнай у той час: пад коламі расійскай паліцэйскай машыны нішчыліся таленты, мары і спадзяванні.

Святлана КУЛЬ-СЯЛВЕРСТАВА, кандыдат гістарычных навук, дацэнт.

«И ТОМЯЩАЯ ГРУСТЬ, И ЗОВУЩАЯ ПАМЯТЬ...»

ДА 60-ГОДДЗЯ 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
СЛОНИМСКАГА ПЭЗТА
РУДОЛЬФА ПАСТУХОВА

У адным з пакояў ягонага гарадской кватэры вісіць вялікая карціна. Гэта партрэт Рудольфа Пастухова, які намалюваў спонімскі мастак Пятро Бурсевіч. Цудоўны партрэт, сапраўдны твор мастацтва. Углядаюся, маўчу, і на думку прыходзяць словы юбіляра:

Снова ты,
а во мне уходящее лето...
Но все те же мечты,
И все те же рассветы,
И томящая грусть,
И зовущая память...
Ну, и пусть!..

Нават і не верыцца, што гэтаму энергічнаму, вясёламу, дасціпнаму і таленавітаму ад прыроды чалавеку ўжо 60 гадоў. На партрэце — такі малады і апантаны, побач са мною за сталом — пасталелы, спакойны і шчыры.

Лёс Рудольфа Пастухова не песьціў. Рана застаўся без бацькоў. Рос і выхоўваўся ў ГУЛАГу. Першы верш з'явіўся ў насценнай газеце Буйскай дзіцячай працоўнай калоніі Кастраскоўскай вобласці ў 1951 годзе. Аб чым ён быў, нават сам аўтар не памятае. Бо было гэта сорок пяць гадоў назад — яшчэ адзін юбілей. Але два апошнія радкі ўсё ж запамініліся назаўсёды, як і той рэжым у калоніі:

И звуки горна подняли
с постели
Воспитанников Буйской ДТК.

Шляхі-дарогі Рудольфа Пастухова кідалі па ўсёй былой вялікай дзяржаве. У 1970 годзе ён прыехаў у Слонім, каб застацца тут на ўсё жыццё. Праз год у слонімскай раённай газеце з'явілася яго першая паэтычная падборка. Яна захавалася да сённяшняга дня. Уважліва чытаю. Многае адразу кладзецца на душу:

Если любишь — возьми
и во всем растворишь,
Вот тогда проживешь
настоящую жизнь.

Неяк напісаўшы добрую нізку вершаў, паехаў Рудольф Пастухов у "Гродзенскую праўду" да Васіля Быкава, які працаваў тады ў гэтай газеце літкансультантам. Васіль Уладзіміравіч уважліва прачытаў творы, а праз пэўны час лепшыя з'явіліся на старонках абласной газеты. Пасля былі новыя публікацыі. Вершы нашага земляка друкаваліся ў часопісах "Нёман", "Крыніца", штогодніку "Дзень паэзіі-89", штотыднёвіку "Літаратура і мастацтва", расійскіх і беларускіх газет.

Два гады назад выйшаў у Слоніме літаратурны альманах "Золлак над Шчарай", куды ўвайшлі творы сяброў Слонімскага літаратурнага аб'яднання. Змешчана ў ім і падборка вершаў Рудольфа Пастухова. Большасць з іх лірычныя, пра каханне. Мне падабаецца яго лірыка сваёй адкрытасцю, мілагучнасцю і вобразнасцю:

Я знаю, ты устала, ты —
устала...
Устала ждать. Устала
догонять.
А я опять то в Бресте, то
в Поставах
всё силюсь ход истории
понять.
И напрямую, не ища дороги,

по жизни свой прокладывая
путь,
сбиваю ноги
на чужих порогах,
чтобы к тебе однажды
вернуться.

Быў час, калі Рудольф Пастухов актыўна займаўся грамадска-палітычнай дзейнасцю. Быў нават дэпутатам Слонімскага гарадскога Савета народных дэпутатаў. Але цяпер не да гэтага, ды й здароўе не тое, а проста хочацца спакою і цішыні. Жыццёвая мітусня заўсёды адцягвае творчага чалавека ад літаратуры. Ён пісаў свае творы ўсюды: за кратамі, у тайзе, на лесавале, у крамяным кар'еры, у Доме культуры, на фабрыцы... Але лепш за ўсё пісалася і пішацца дома ў Слоніме ці на лецішчы ў Чамярах. Пражыта больш паловы жыцця. Есць аб чым задумацца, падвесці нейкія вынікі свайго лёсу ці проста падумаць аб тым, што было.

Свой першы паэтычны зборнік Рудольф Пастухов так і назваў "Судьба", які пабачыў свет у Слоніме ў 1994 годзе. Ва ўступным слове да яго Данута Бічэль сказала: "Наколькі я ведаю, Пастухов доўгі час нават і не думаў, каб выдаць кнігу. Пісаў для сябе, успамінаў, разважаў пра перажытае — каб выгаварылася душа...". І душа паэта клавярыла, бо напісана вельмі шмат. Кожны верш яго амаль аўтабіяграфічны. Тут "и томящая грусть, и зовущая память", тут і тая "горбушка, триста граммов хлеба, что мне отвесила война", тут і "холмик моей мамы", і "шаги часового...". Побач з гэтымі ў паэзіі Р. Пастухова ёсць і радкі амаль класічныя, хрэстаматычныя. Яны хутка запамінаюцца. Ды ці можна быць раўнадушным, чытаючы такія строфы:

Замерзла в шестой зиме
и живу без огня.
Как же снова холодно мне!
А тебе холодной без меня...
Это просто ставни скрипят,
как шаги на снегу...
...я во сне на подушке распят —
но к тебе распятым бегу.

У канцы верасня ў паэта са Слоніма Рудольфа Пастухова быў юбілей. А на пісьмовым стапе — новая кніжка. Няхай Вам, Рудольф Аляксеевіч, плённа працуецца і здароўіца на роднай слонімскай зямлі!

Сяргей ЧЫГРЫН.

СНЫ НА ЧУЖЫНЕ

Янка Юхнавец — адзін з найбольш вядомых прадстаўнікоў літаратуры беларускага замежжа. Нарадзіўся 3 лістапада 1921 года ў вёсцы Забродак цяперашняга Докшыцкага раёна. У 1944 годзе быў арыштаваны немцамі і вывезены ў Германію. Скончыў у 1949 годзе Вольны ўніверсітэт у Мюнхене па спецыяльнасці заходнеўрапейскае права.

З 1949 года жыве ў Злучаных Штатах Амерыкі. Першыя творы Я. Юхнавец надрукаваў у эміграцыйных часопісах "Шыпышына" і "Сакавік" (1948). Аўтар кнігі паэзіі "Шорах моўкнасці" (Нью-Йорк, 1955), "Новая Элегія" (Баварыя, 1964), "Калумбі" (Нью-Йорк, 1967), "Выбраных твораў" (Нью-Йорк, 1989—1990). Выдавецтва "Мастацкая літаратура" выпусціла ў серыі "Галасы беларускага замежжа" аднатомнік Я. Юхнаўца "Сны на чужыне", складзены А. Бяляцкім.

З ЛІДЧЫНЫ

ФЕСТИВАЛЬ БРАТЭРСТВА

Песні двух славянскіх народаў гучалі ў той восеньскі дзень у Гродзенскім абласным драматычным тэатры. Тут адбыўся чацвёрты фестываль польскай і беларускай песні, які пачаргова праводзіцца ў Гродне і Беластоку.

З асалодай і хваляваннем слухалі блізкае сэрцу песні палякі і беларусы. Змястоўную праграму прадставілі асобна бакі. Пачаўся канцэрт выступленнем хору Беларускага гарадскога аддзела Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы. Захапленне глядачоў выклікалі таксама іншыя калектывы нашых братоў з-за Буга. Гэта адзін са старэйшых у Падлясся ансамбль "Спяваючы Гародок", хор з вёскі Старое Ляўкова, шырока вядомыя на Беластоцчыне "Хлопцы-рыбалоўцы" з вёскі Рыбалы і "Бельскія васілёчкі" (горад Бельск Падляскі).

Польскую песню дастойна прадставілі на фестывалі хор "Рэха Гродна", калектывы Саюза палякаў Беларусі "Лехіці" і "Званочкі", а таксама са Свіслачы і Поразава. А напрыканцы захапляючай сустрэчы агульны хор удзельнікаў фестывалю ўзнісла і хваляюча праспяваў песню "Люблю наш край, старонку гэту".

І яшчэ пра адзін прыемны факт. Старшыня Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы Янка Сычэўскі перадаў польскім калегам з Гродна касеты з запісамі выступленняў беларускіх калектываў Беластоцчыны.

Наступны фестываль павінен адбыцца ў будучым годзе ў Беластоку.

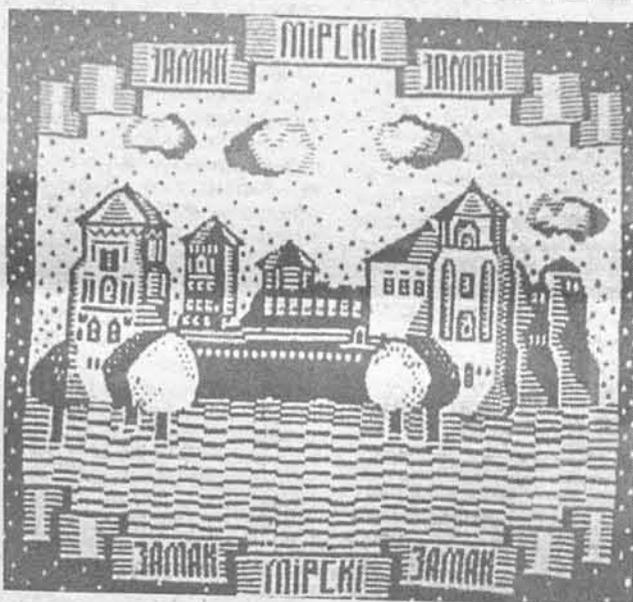
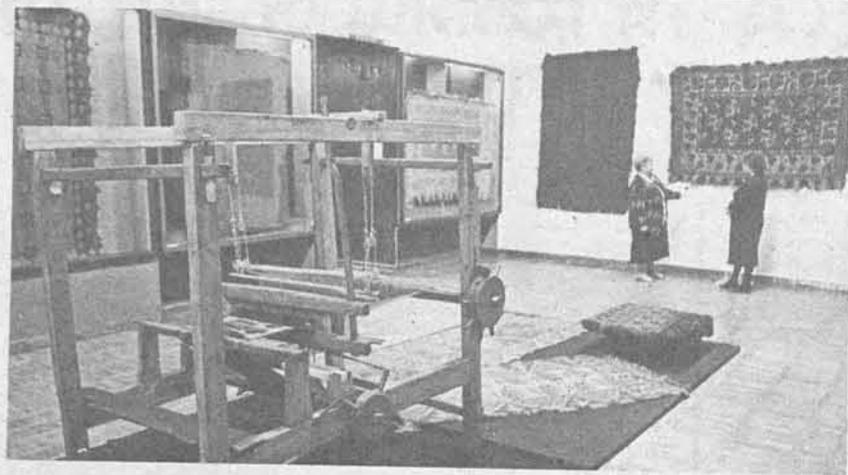
БЕЛАРУСКАЯ ЛЕСНЯ У ЛІТВЕ

Пра падзею гэту доўга будуць гаварыць у суседніх з нашай краінай раёнах Літвы. Сёлетняй восенню ў Салечніках (Шальчынкі), што недалёка ад Воранава, адбылося свята беларускай песні. Яно сабрала шмат калектываў, якія спяваюць па-беларуску. Да месца будзе заўважыць наступнае: на Віленшчыне жыве нямала беларусаў. Іх самабытны творчасць і прадставілі самадзейныя калектывы з Вільнюса і Шальчынкі, і Друскінінкі і Вісагінаса (былога Снежкўса), шэрага вёсак. На сцэне раённага Дома культуры выступілі не толькі сталыя выканаўцы, а і дзеці.

— Беларускае песня не прапала, а жыве ў Віленскім краі, — заявіў мастацкі кіраўнік свята, заслужаны артыст Літоўскай Рэспублікі Лявон Мурашка. — На нашай зямлі памятаюць вялікага папулярнага роднай песні Рыгора Шырму і стараюцца прытрымлівацца яго традыцый. Дарчы, спадар Лявон нядаўна пабываў у суседняй Польшчы, дзе з вялікім поспехам спяваў беларускія песні.

Але вернемся да салечніцкага свята. Яно першае па ліку, але, будзем спадзявацца, не апошняе ў незалежнай Літве. Бо беларускае песня мае на Віленшчыне моцныя карані.

Алесь ЖАЛКОЎСКІ, старшыня Лідскага аддзялення таварыства "Беларусь—Польшча".

АД ІХ — ДУХ ХАТНЯГА ЦЯПЛА І ДАБРАБЫТУ

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі адкрылася выстава "Падвойныя дываны са збораў Польшчы і Беларусі". Яна ўпершыню знаёміць нашых глядачоў і даследчыкаў з такою цікаваю з'яваю народнага мастацтва. Гэтыя вялікія прастакатныя тканіны, вытканыя з воўны і прызначаныя для хатняга ўжытку (пакрываць ложка ці канапы), рабіліся майстрамі найвышэйшага класа: такога спрыту і таленту патрабуе адмысловае тэхніка выканання. Археолагі знаходзяць рэшткі тканінаў двухасноўнай тэхнікі ткацтва ў культурных слях X—XI стагоддзяў. Такія тканіны вядомыя на розных кантынентах: у краінах Еўропы, у Мексіцы і Перу. Але дзе іх радзіма? Адназначнага адказу пакуль няма. Гэты від мастацтва быў добра званы і на Беларусі. Больш за тое, у мастацтвазнаўстве ўтрымліваўся тэрмін "гродзенскія дываны". Гэта падобна на фе-

номен сплукіх паясоў: паясы, што ткаліся на ўзор сплукіх, але ў замежных майстэрнях, усё адно захоўвалі назву вырабаў сплукіх персярняў.

І ўсё ж тэхніка падвойнага ткацтва з павяненых часоў паціху заняла ў нашай краіне. "На вялікі жаль, музеі Беларусі і Гродзеншчыны, у прыватнасці, не маюць такіх вялікіх калекцый гэтых тканін, як музеі Польшчы, Германіі і іншых краін. Многія музейныя калекцыі былі вывезены альбо знішчаны падчас другой сусветнай вайны. Многія каштоўныя прадметы матэрыяльнай культуры беларусаў не занялі пачэснае месца ў экспазіцыях ці фондасховішчах музеяў, таму што іншыя былі патрабаваны да музейных збораў з улікам ідэалогіі савецкага грамадства", — чытаем у каталогу. Таму гэтая выстава, зладжаная Беларуска-кім інстытутам праблем культуры і Нацыянальным музеём гісторыі і культуры Беларусі, так актуальная сёння. Да таго

ж яна вельмі эфектная: уражае разнастайнасць узораў пры даволі стрыманай каляровай гаме. І яшчэ манументальнасць ды ўрачыстасць. Ад гэтых дываноў ідзе дух трываласці, надзейнасці, хатняга цяпла і дабрабыту. На іх не шкада патраціць добрыя грошы. Што і рабілі заказчыкі даўнейшых часоў: шляхта, замочныя

месцічы, парафіяне для сваіх касцёлаў. А мы, заплаціўшы нейкую драбязу за музейныя квітокі, можам хадзіць па залах і любаваліцца на падвойныя дываны колькі душы заўгодна.

Зьміцер КАЛІСТРА.
НА ЗДЫМКАХ: падвойныя дываны з выставы.
Фота Віктара СТАВЕРА.

ГАНАРОВЫ ГРАМАДЗЯНІН ЗАСЛАЎЯ

10 кастрычніка ў памяшканні Пасольства Беларусі ў Лондане адбылася цырымонія ўручэння Анджэю Цеханавецкаму пасведчання аб прысваенні яму звання ганаровага грамадзяніна горада Заслаўя.

А. Цеханавецкі, які жыве ў Лондане, з'яўляецца нашчадкам князёў Мсціслаўскіх-Заслаўскіх. Памятаючы аб сваіх беларускіх каранях, ён напісаў шэраг прац па гісторыі мастацтва на Беларусі. Сярод іх найбольш прыкметнымі з'яўляюцца "Міхал Казімір Агінскі і яго сядзіба музаў у Слоніме", "Нявіж — міжнародны асяродак культуры на Беларусі".

А. Цеханавецкі з'яўляецца старшынёй Беларуска-польскай камісіі па агульнай культурнай спадчыне. У якасці падарунка Беларусі ім былі перададзены шэраг рэдкіх кніг, сплукі пояс. Дзейнасць А. Цеханавецкага на карысць беларускай культуры была адзначана медалём Ф. Скарыны.

На цырымоніі прысутнічалі пасол Польшчы ў Вялікабрытаніі А. Стэмпкоўскі, былы пасол Вялікабрытаніі ў Беларусі Дж. Эверард з жонкай, прадстаўнікі беларускай і польскай дыяспар, вучоныя-славісты.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ
ЗАСНАВАЛЬНІК:
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС:
220005, Мінск, праспект Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», не з'яўдаюцца супадаючымі.

Газета набрана, зьявілася і аддрукавана ў друкарні Беларуска-польскага таварыства (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77). Тыраж 3 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 1211. Падпісана да друку 11.11.1996 г. у 12.00. Рэгістрацыйнае пасведчання № 81.